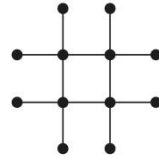

DET TEOLOGISKE
MENIGHETSFAKULTET

VID

Inkluderende og åpne fellesskap

Hvorfor bør og hvordan kan diakonen arbeide aktivt som brobygger for at
kirkens fellesskap skal være åpne og inkluderende?

Eksempler fra rusomsorg og frivillighet.

Siri Jorunn Johannessen

Veileder

Kari Jordheim

VID vitenskapelige høyskole

MADIA-599

Det teologiske Menighetsfakultet

AVH5060 Masteravhandling (30 ECTS)

Master i diakoni

November 2018

Antall ord: 21 188

Sammendrag

Gjennom mitt arbeid med diakoni i Den norske kirke, har jeg hatt mange møter med mennesker i ulike deler av livet, og som livet har fart ulikt med. Jeg bor og arbeider i en del av Norge som preges av mange ulike kristne forsamlinger, og det har flere ganger i historien vært splittelser av menigheter på bakgrunn av hvem som har «riktig tro». Jeg ser at vi ikke alltid klarer å få til de gode fellesskapene, hvor mennesker føler seg sett, forstått og trygg. Jeg har derfor i mitt arbeid med master i diakoni hatt fokus på denne delen av diakoni; inkluderende fellesskap.

Gjennom intervjuer med frivillige i menigheter, og med brukere av kommunens velferdssenter for mennesker med utfordringer innen rus og psykiatri, har jeg fått økt forståelse av hva som trengs for å gjøre fellesskapene våre åpne og gode. Gjennom litteraturstudier presenterer jeg teori om kirken som et viktig fellesskap i samfunnet.

Jeg finner en viss differanse mellom teoriens fokus på skam hos mennesker som er avhengige av rus eller misbruker rusmidler, og det mine informanter forteller. I praksis møter jeg mennesker som er åpne om hvilke utfordringer livet har gitt, og som har akseptert sin livssituasjon. Jeg opplever ingen skam i deres tro, men ønske om aksept og å bli verdsatt som menneske. Jeg møter mennesker som opplever at kirken ikke ser dem eller ønsker å møte dem. Dette gir store utfordringer for menighetens diakonale oppdrag.

Diakonen har en viktig funksjon som brobygger i menighet. Gjennom den australske teologen John Collins' studier av diakoni som begrep, har vi fått et viktig anerkjent paradigmeskifte innen diakoni. Dette må hele kirken kjennes ved, og diakonen har fått en klar rolle innen «empowerment», «go-between», menighetens lederteam og sin naturlige plassering i kirken.

Summary

Through my job with diaconal service in the Church of Norway, I have experienced many meetings with human beings in different parts of their lives. Many of them have experienced tough living. I live and work in a part of Norway known for its many different Christian congregations and churches. Many times through history, congregations have been divided because of different opinions on what the right way of believing is; the right way to read the Bible. I can see that we struggle when we want to make a good, including community, where people feel like they are being seen, understood and safe. Therefore, I have in my work with this masters thesis, focused on this part of diacony; open, including communities.

Through my interviews with volunteers in the congregation, and with patients in the municipals centre for people with alcoholic and psychiatric issues, I have gained better understanding of what needs to be done to make our communities and environments open and including. Through studies of literature I present theory about the Church of Norway as a crucial and important part of the community.

I find through my studies a certain difference between what the theory focuses on as shame and guilt in drug / alcohol addicts' lives and faith, and what my informants tell me. I meet people who are open about the choices they have made in life, why they made them, and the way they have accepted how their lives turned out. I do not see, hear or feel any shame in their faith. But I do meet people who do not feel like the church sees them or wants to meet and include them. This gives our churches important and big diaconal challenges.

The deacon has an important function as a «go-betweener» in the Christian community and congregation. Through the Australian theologian John Collins' studies of diacony as a concept, we have had an important acknowledged shift in the diaconal paradigm. This the church has to acknowledge, and the deacon has got an important role in empowerment, go-between, in the leadership of the church, and in his or her natural place in the hierarchy of the church.

Forord og takk

Det er mange som blir involvert i et arbeid med master, og som er viktige for ferdigstilling. For det første skal de som har latt seg intervjuet takkes for at de stilte opp. Dere var positive, genuint interesserte, og engasjerte dere sammen med meg. Dere gav av tid, av refleksjoner, og av livet. Jeg er svært takknemlig for deres viktige bidrag, og ydmyk for alt dere delte.

Takk til Kari Jordheim, for gode råd og veiledning, for å heie på meg, og ha gode samtaler med meg. Du er helt ekte og inderlig opptatt av dine studenter.

Takk til kolleger som ser hva jeg jobber med, og oppmuntrer meg i mitt arbeid både i menigheter og med masteren. Særlig takk til kirkeverge Jørgen-Tore, som har vært uvurderlig i tilrettelegging av at studiet skulle kunne realiseres, og som har tålt meg når studier og arbeid har blitt for overveldende. Jeg har mange ganger sagt at du er en fantastisk sjef; du beviser det stadig, og gang på gang. Takk til menighetsrådslederne, som ser viktigheten av at diakonen er fagutdannet, og som heier meg fremover; Gyrid, Roger og Kari.

Takk til familien. Til mine foreldre som aldri mister troen på meg, som viser interesse, og som lar seg fortelle i timevis om hva diakoni er, og hvilke viktige områder jeg jobber med. Dere er tålmodig og alltid åpen for å utfordre meg og heie på meg. Takk til min far Knut, for gode tilbakemeldinger på det faglige og skriftlige gjennom hele studiet. Takk til min mor Marcia for alltid oppmuntrende ord. Takk til svigermor Elin for barnevakt og viktige samtaler. Takk til min tante Turid og onkel Erling, for husrom, kost og losji de ukene jeg har vært i Oslo. Og for gode samtaler over frokost, middag, plommerensing og på t-banen. Takk for refleksjon sammen med meg. Takk, Viktor og Brage, for at dere har holdt ut en til tider trøtt og masete mamma. Takk for at dere ringer meg nå jeg er på studier, og deler av dagene deres. Og takk, Paul, for din uforbeholdne støtte, for dagene som alenepappa, for din oppmuntring og tro på meg, i både gode og tunge dager. Jeg er for alltid takknemlig.

Egersund, november 2018

Innhold

Sammendrag.....	2
Summary	3
Forord og takk	4
1 Innledning.....	7
1.1 Bakgrunn og aktualitet.....	7
1.2 Veien mot en problemstilling	9
1.3 Begrepsavklaring	11
1.4 Avgrensning og oppbygging av masteroppgaven	13
2 Metode.....	15
2.1 Kvalitative studier.....	15
2.2 Forskningsdesign og fremgangsmåte	15
2.3 Litteraturstudier	16
2.4 Intervjuer	17
2.4.1 Utvalg	17
2.5 Verifisering. Reliabilitet og validitet	18
2.6 Ethiske refleksjoner	21
3 Ekklesiologi.....	22
3.1 Folkekirken Den norske kirke	22
3.2 Kristen-Norge. Konfesjonsforskjeller	24
3.3 Diakon og diakoni i Den norske kirke.....	25
3.3.1 Diakoniens paradigmeskifte.....	27
3.4 De helliges samfunn. Kirkens inkluderende fellesskap.....	32
3.5 Nåden alene	33
3.5.1 Språkets makt I.....	36
4 Presentasjon av funn.....	38
4.1 Troens betydning i livet.....	39
4.2 Tro og fellesskap	42
4.3 Kirka i samfunnet	44
5 Drøfting. Lokalsamfunnets diakoni.....	47
5.1 Diakoni er evangeliet i handling.....	47
5.2 Å møte, å være, å gjøre. Diakoni utenfor kirkerommet.....	48
5.2.1 Språkets makt II	50
5.3 Fellesskapets hellighet. Diakonen som brobygger.	52
5.3.1 Diakonale utfordringer lokalt	55

5.3.2	Aktiv diakoni i lokalsamfunnet	60
6	Avslutning	63
6.1	Oppsummering	63
6.2	Veien videre.....	65
	Litteraturliste	66
	Vedlegg	73
	Intervjuguide	73

1 Innledning

Ung var jeg engang,
og ensom gikk jeg,
da fór jeg vill på veggen,
følte meg rik
da jeg fant en annen;
mann er manns glede.
(Håvamål.)

Med denne masteroppgaven søker jeg å ha fokus på den delen av diakoni som omhandler inkluderende fellesskap, hvordan dette oppleves og utfordres i lokalmenighet i Den norske kirke, og hvordan diakonen arbeider med fellesskapet også utenfor gudstjenesten. Jeg vil undersøke hva som gjør fellesskap inkluderende, og hvorfor diakonen er viktig i arbeidet med gode fellesskap.

1.1 Bakgrunn og aktualitet

Jeg har i noen år jobbet som diakoniarbeider i 3 små menigheter i Den norske kirke, lokalisert i det som mange kaller for «bibelbeltet»¹ i Norge. Dette begrepet betegner områder hvor «innbyggerne utfra en sterk religiøsitet, til dels fundamentalisme, forholder seg skeptiske til politiske ideer fra sentrum» (Notaker 2009). Spørsmål om moral er sentrale, og myndighetene anses som ettergivende på dette området. Fremdeles står moralspørsmål høyt hos mange av medlemmene i menighetene, og i arbeidet mitt opplever jeg mange som føler på skyld og skam dersom livets valg ikke anses som «riktige» og «gode» av det øvrige samfunn. Det oppleves lett å havne utenfor det gode, inkluderende samfunn.

Samtidig erfarer jeg mange frivillige i kirkas arbeid som svært engasjert i mange deler av menighetslivet, som virker å ha stor trivsel, og som velger å gi mye av sine ressurser, midler, tid og krefter til kirka. Det er altså store forskjeller i engasjement hos medlemmene, og jeg

---

¹ Store norske leksikon beskriver begrepet «bibelbeltet» som brukt på Sørvestlandet i Norge.

undres over hva det er konkret som gjør at noen trives og noen ikke finner sin plass i våre fellesskap. I løpet av jubileumsåret for reformasjonen i 2017 ble det økt fokus på begrepene «nåden alene» og «troen alene», og frelse kun som nådegave gitt av Gud. Likevel opplever jeg det som store forskjeller i forventninger om frelse, mellom de som er «riktigtroende» i kirka, og de som ikke inviteres inn, eller føler jeg velkommen, i fellesskapet.

Det har de siste årene vært en markant nedgang i statistikk for antall døpte, og dermed medlemmer, i Den norske kirke. Det samme gjelder for konfirmasjon og vigsel (det lutherske verdensforbund 2009; Statistisk Sentralbyrå 2018). Dermed er det viktig for kirka selv å ta grep for å ivareta egne medlemmer, og for å rekruttere nye. Kirka må være bevisst på hvilke områder som den selv kan gjøre noe med, og hva som ikke kan endres. Egen kommunikasjon og kultur er noe medlemmer, frivillige og ansatte kan og bør gripe fatt i og endre. «Et åndsliv som er så innsnevret at det bare blir for de få, er det noe grunnleggende galt med» (Simonnes 2016:11). Menneskers gudsbilde formes i stor grad i møte med troende, og i møte med kirka. Og måten Gud presenteres på av troende, og også ansatte og frivillige i kirka, kan gjøre det enten vanskelig eller lett å tro. Å forkynne heller enn å samtale kan legge ut «snublesteiner» for trosfremmede. For kirka er det derfor avgjørende å være bevisst hvordan man kommuniserer. Og kommunikasjonen må tåle å bli gjenstand for debatt og motytringer. Å ha vilje til og la mennesker utenfor gudstjenesten, eller også utenfor kirka, få komme med gode innblikk, innskytelser og vurderinger av hva kirka holder på med, viser en sunn holdning. «Kirkelige ledere må ha øynene festet på de mest sårbare gruppene som kan få det vondt i møte med usunn religionsutøvelse» (Simonnes 2016:18).

Som diakoniarbeider, undres det meg hver gang en kollega sier at de viktigste møtene i kirka skjer i søndagens gudstjeneste, og at det viktigste for kirka er å frelse mennesker. For meg er de viktigste møtene i kirka de som finner sted i arbeidshverdagen min, i samtaler med rusmisbrukere, sørgende, undrende barn, tvilende konfirmanter, psykisk utviklingshemmede og flyktninger. I gudstjenesten i hverdagen, i liturgien etter liturgien. Og det viktigste for meg er at kirka skal være et sted hvor mennesker finner tilhørighet og glede i et godt, mangfoldig og inkluderende fellesskap. «Skapes det større bevissthet om hvordan vi ter oss som troende, kan det være en begynnelse i krikens bestrebelse på å vinne folket tilbake» (Simonnes

2016:25). Jeg tror at ved å møte mennesker der de er, med aksept og respekt, vil vi gjennom vår væremåte kunne så frø om en tro og et håp som kan spire hos medmennesket.

Inkluderende fellesskap er et av diakonens hovedarbeidsområder. Å sørge for gode fellesskap hvor mennesker oppleves å bli sett av hverandre, og oppfordres til å se hverandre, bør være noe kirken ønsker. Diakonen har en unik utdanningsbakgrunn, og er godt utrustet til å arbeide med dette. I dagens samfunn verdsettes egenskaper, evner og prestasjoner på en annen måte enn før. Kirken har et ekstra ansvar for å være en motkultur mot kropps- og prestasjonspresset som er økende for menneskers vurdering av egen og andres verdi. Det er Gud selv som gir mennesket verdi, som rettferdiggjør det syndige mennesket, det er ikke hva man får til, eier eller presterer (Dietrich 2005). Å sørge for en kultur hvor mennesker er velkommen, åpne fellesskap hvor mennesker trives, kun ved å være skapt og til stede, er noe vi hele tiden må jobbe for. Her er diakonien avgjørende.

1.2 Veien mot en problemstilling

Jeg erfarte tidlig at kirka snakket om alt arbeidet som må gjøres *for* ulike grupper. Hvordan ansatte og frivillige skal hengi seg til arbeidet *for* «utsatte» og sårbare grupper i menigheten. Det ble raskt splid i meninger om hvem jeg som diakoniarbeider skal henvende meg til; de som er aktive medlemmer i menigheten, alle som er medlemmer i menigheten, eller lokalsamfunnet i sin helhet? Vi snakker mye om inkluderende fellesskap og nestekjærlighet, men jeg så tidlig at noen mennesker i samfunnet er så skambelagte at de ikke ses. Enten fordi vi ikke vil se dem, eller fordi de ikke ønsker å bli sett. Vi deler hverandre inn i ulike grupper av mennesker med spesifikke fellestrekk. Rusmisbrukere er en slik «gruppe».

I kommunen jeg jobber, har Frelsesarmeen i mange år drevet et velferdssenter for brukere av kommunens rusomsorgstilbud, før kommunen overtok ansvaret for noen år siden.

Velferdssenteret er et sted hvor brukerne kan komme og få omsorg, matposer, frokost, lunsj, middag, dusj, nye/rene klær med mer, 4 dager i uka. Ofte kommer de sammen med ansatte for beboere i kommunens sosialboliger. Det var først da jeg begynte å være til stede på senteret annenhver uke, at jeg ble kjent med brukere og ansatte, og ble oppmerksom på at

rusmisbrukere finnes også i vår lille kommune, og at de lever forholdsvis skjult. Mange bærer med seg en sterk livshistorie, en bevisst tro, og ønsker om sjelesorgsamtaler. Flere uttrykker også ønske om å kunne være «gode nok» for å få komme i kirka på gudstjenester, og særlig å få komme til nattverd. Jeg spør meg selv hvorfor menigheten ikke tar imot alle mennesker på samme inkluderende måte. Og om vi bruker språket ekskluderende når vi snakker om å arbeide *for* rusmisbrukere heller enn *sammen med* dem. Vi snakker om kirka og rusmisbrukerne, som om de er noe annet enn, og utenfor, kirka, heller enn å snakke om rusmisbrukerne *i* kirka.

Dermed ønsker jeg å undersøke dette mer, og vil i denne masterstudien se nærmere på følgende problemstilling:

Hvorfor bør og hvordan kan diakonen arbeide aktivt som en brobygger for at kirkens fellesskap skal oppleves åpne og inkluderende? Illustrert ved eksempler fra rusomsorg og frivillige i menighet.

Med meg inn i dette arbeidet tar jeg også noen andre erfaringer. I løpet av min studieperiode hadde jeg praksis sammen med gateprest i Kirkens Bymisjon i en av Norges storbyer. Svært mange av deres brukere var aktive i rusmiljøer, og benyttet seg også av kommunens eller bymisjonens lavterskeltilbud. Det var særlig på tiltakene «mandagsfrokost», «torsdagsmiddag med hverdagsmesse» og samlingsplass ved salgskontoret for regionens gatemagasin jeg var til stede. I gode veiledningssamtaler med gateprest, forsto jeg raskt at ved å jobbe med en slik brukergruppe, er det svært viktig å være seg selv helt og fullt, og ta imot alle uten en forforståelse av mennesket før møtet. Gatepresten, og alle andre ansatte i bymisjonen, arbeidet med en gruppe mennesker som samfunnet har plassert utenfor, men som like fullt er en del av og i samfunnet. Ut fra dette, med brutte relasjoner og «kastet inn i» et liv andre vurderer som skambelagt, anser de alle som svært viktige på hvordan andre mennesker ter seg og samhandler med dem. Derfor nytter det lite å være noe annet enn seg selv i møtet med sårbare mennesker.

I tillegg lærte jeg å se hvert menneskes skjebne som mulig også for meg. Om ett menneske kan henfalle til rusen, kan også potensielt jeg havne der. Jeg lærte at alle må inkluderes og få

vise og bruke sine ressurser og evner. For alle har noe å gi, og alle kan ta imot. Ved torsdagsmiddagene deltok også brukerne med matlaging, da det bygger gode relasjoner både ved bidraget, men også ved den tilliten de ansatte og frivillige viser ved å nyte maten som er laget sammen, uten å skille mellom den som hjelper og den som trenger hjelp. For vi er alle både hjelper og hjelpetrengende samtidig.

I min jobb som diakoniarbeider, har det i noen år nå vært arrangert «Fristund i kirka» i en av våre menigheter, et tilbud rettet mot kommunens brukere innen rus og psykiatri. Brukerne kan delta på egen hånd, sammen med ansatte eller med pårørende/familie. Det arrangeres en lukket konsert i kirkerommet, og serveres mat etterpå. Menighetsrådet stiller med mat, og leier inn musikere. Tilbudet er gratis. For menighetsrådet er det viktig å ha minst ett tiltak i året tiltenkt denne brukergruppen. Det skal være lav terskel for deltagelse, og det skal ikke promoteres i sosiale medier eller andre medier. Det skal hverken være omtaler før eller etter arrangementet, da en anser dette som noe som kan heve terskelen for å delta. Det kan tydeliggjøre hvem som er bruker innen rusomsorg eller psykiatrisk helse.

I arbeidet mitt er jeg med og arrangerer «Fristund i kirka». Jeg er også jevnlig innom kommunens lavterskel-senter for denne brukergruppen. Tilbakemeldinger fra ansatte og brukere selv, er at de skulle ønske kirken kunne vise ut at vi ivaretar og inkluderer alle, også dem. De ønsker selv store oppslag i lokalavisen, og på sosiale medier. De vil gå oftere i kirka, men mangler fellesskapsfølelsen. Menighetsrådet vil fremdeles opptre varsomt når det kommer til omtale av arrangementet.

1.3 Begrepsavklaring

Jeg ser det hensiktsmessig å gi en definisjon av noen begreper som er sentrale i denne oppgaven. Noen begreper vil jeg gå dypere inn i gjennom oppgaven.

- **Den norske kirke.** Jeg vil i denne besvarelsen ha fokus på rettssubjektet Den norske kirke. Dersom ikke annet er nevnt enn «kirke», er det denne jeg refererer til.

- **Skam og skyld.** Det er selvsagt ulike grunner til at mennesker ikke blir del av eller finner tilhørighet i et større fellesskap. Dette kan ha å gjøre med personlighet, men også med tidligere erfaringer med avvisning og motgang i livet. Skam er basert på sosiale relasjoner. Den forstås kun gjennom forestillingen om de andre. Det er den andres sanksjon som skaper skamfølelsen i mennesket, og påvirker ens egen forestilling om verdi som menneske. Skyld er knyttet til selve handlingen, og er menneskets selvfordømmelse (Frønes 2001). Mennesker som opplever ekskludering, vil ofte kjenne på skam, men har ikke nødvendigvis skyld i det som skjer. I møte med mennesker tynget av skam og skyld stilles ofte spørsmål som utfordrer til teologisk refleksjon nedenfra (Eide 2007).

Skam og skyld, og menneskets håndtering av dette, henger ofte sammen med tilgivelse. Jeg vil i denne oppgaven ikke gå inn på spørsmål om kirka og tilgivelse. Dette er et (for) stort tema, i seg selv verdig en masteroppgave. Jeg vil imidlertid skrive mer om skammen i kapittel 5.

- **Rusmisbruk og avhengighet.** Misbruk kan defineres som noe som brukes ulovlig eller uriktig. «Medisinsk skiller det mellom ikke-godkjent bruk, risikabel bruk, sosialt uheldig bruk og skadelig bruk» (Malt 2009). Misbruk av alkohol og rusmidler innebærer gjentatt bruk av disse, med negative konsekvenser for brukeren selv og omgivelsene. «Ved avhengighet skaper alkoholbruken alvorlige kognitive, atferdsmessige og fysiologiske symptomer, og personen fortsetter å bruke rusmidlene til tross for de problemer dette medfører» (Prochazka, Bu og Martinsen 2008:205).

- **Inkluderende fellesskap.** Jeg vil legge til grunn Plan for diakoni i Den norske kirke (Kirkerådet 2008) sine ord om inkluderende fellesskap:

«Inkluderende fellesskap er et viktig uttrykk for kirkens medmenneskelige omsorg. I dette fellesskapet møtes mennesker av begge kjønn med ulike funksjonsevner, ulik kultur og etnisk bakgrunn. I et inkluderende fellesskap skal den enkelte både se og bli sett» (Kirkerådet 2008:10).

- **Utenforskap**. Dette er et begrep det finnes mange ulike vinklinger og definisjoner på. Det er ikke et faglig uttrykk i seg selv, men er like fullt viktig i sammenheng med denne oppgaven.

Jeg velger å legge til grunn følgende forståelse av begrepet/ordet «utenforskap»:

«Utenforskap eller sosial eksklusjon, kan forstås som individuelle og strukturelle mekanismer eller barrierer for deltakelse på ulike arenaer. Ulikhet i helse, utfordringer med rus, psykiske lidelser [...] er eksempler på forhold som kan føre til utenforskap [...] Utenforskap kan også være et resultat av krysskulturelle utfordringer hvor man føler seg fastlåst mellom ulike norm- og verdisystemer og opplever avmakt i forhold til identitetsforhandlinger og tilhørighet.» (Ingvaldsen 2017).

- **Empowerment** handler om myndiggjøring. Gjennom empowerment vil et menneske få kunnskaper og kompetanse til å få styrke, makt og kraft. Prosesser settes i gang for at enkeltmennesker skal få styrket selvkontroll, selvfølelse, kunnskaper og ferdigheter. Det finnes mange ulike tilnærminger til begrepet «empowerment» (Askheim og Starrin 2007). Diakonal empowerment må ha sitt utspring i kristen antropologi. Styrking av verdighet, autonomi, fellesskap, og relasjoner er viktige nøkkelord. Empowerment er menneskets evne til å ha kontroll over sin person, kognisjon og motivasjon. Det gir utslag både emosjonelt, i vår selvtilit og selvfølelse, og i å kunne ha verdi i samfunnet vi er en del av. Alle har det som et iboende potensial (Dietrich 2014b)

1.4 Avgrensning og oppbygging av masteroppgaven

Diakoni er et svært stort område innen kirkens liv, og kan sies å måtte gjennomsyre hele menigheten. Kirken kan ikke leve og blomstre uten diakoni. Men jeg har valgt å ha fokus på inkluderende fellesskap, og vil gjennom en presentasjon av oppgavens oppbygning, gi en avgrensning på hva jeg tar for meg.

Etter innledningskapittelet, vil jeg presentere metodene jeg har brukt for å undersøke og underbygge mine spørsmål, og søke svar på problemstillingen. Videre vil oppgaven ta for seg en teoridel, «ekkklesiologi». Dette legger grunnlaget for det som kommer senere, og her vil jeg ha fokus på de områder jeg anser som avgjørende og vesentlige for å besvare problemstillingen. Jeg vil ta for meg fenomenet folkekirke, og hvordan diakonien i folkekirken er organisert. Jeg går inn i diakoniens paradigmeskifte, da dette har betydning for

hvordan både kirke og hvermann tolker og forstår diakon og diakoni. Inkluderende fellesskap er et av hovedområdene diakoner i Den norske kirke jobber med, og jeg vil derfor presentere teori rundt dette. Deretter vil jeg ta for meg rettferdiggjørelsesteologi og nåden alene, da dette har betydning for de funnene jeg har gjort. Teoridelen inneholder også et kort avsnitt om språkets makt, da dette har betydning for hvordan kirken inviterer til inkludering eller ekskludering, og for hvordan diakonen kan arbeide for åpne fellesskap. Jeg vil avslutte med et kort underkapittel om rusmisbrukere.

I kapittel 4 gir jeg en presentasjon av de funnene jeg har gjort i arbeidet med masteren. Denne delen vil ikke inneholde en spesifikk analyse av funnene, men en presentasjon. Likevel kan det sies å være en analyse, da jeg har valgt ut det som presenteres, på bakgrunn av hva som er relevant for oppgaven, og for å presentere et så nyansert bilde av det informantene sier som mulig.

Teori, lovverk og praksis er ikke alltid i overensstemmelse. Teori kan vise seg å ikke passe til praksisen, eller den kan være vanskelig å sette ut i praksis. I drøftingsdelen, kapittel 5, vil jeg ta for meg den praktiske diakonien. Her vil hovedfokus være på diakonien utenfor kirkerommet, og ikke på søndagsgudstjenesten. Den er også viktig, men er ikke fokus i dette arbeidet. Jeg tar kort for meg skam, og igjen språkets makt, før jeg drøfter diakonens rolle som brobygger på bakgrunn av det jeg finner i møte med mine informanter..

Helt sist vil jeg ha en oppsummering, avslutning, med noen tanker og refleksjoner om veien videre.

Inkluderende fellesskap er viktig for mennesker, og filosofer har gjennom «alle tider» snakket om mennesket som sosialt og avhengig av relasjoner til hverandre og Gud. Jeg vil illustrere dette gjennom å starte noen av kapitlene, og underkapitlene, med korte eddadikt, fra norrøn tid på Island på 1200- og 1300-tallet. Tro hos mennesket er sterkt og viktig, og i tillegg til at mennesker er avhengige av hverandre, tror jeg vi er avhengige av en gudsrelasjon.

2 Metode

I denne delen vil jeg presentere hvordan jeg har gått frem for å undersøke problemstillingen.

2.1 Kvalitative studier

Masteroppgaven bygger på kvalitative studier. Det meste er litteraturstudier, men det er også foretatt intervjuer av 3 aktive brukere av kommunens tilbud innen rusomsorg, og 3 frivillige i menighet. Kvalitative studier gir en begrensning i å kunne generalisere funnene, og har begrenset overføringsverdi til andre deler av samme organisasjon eller andre organisasjoner. Jeg anser det likevel som aktuelt for å undersøke min problemstilling.

2.2 Forskningsdesign og fremgangsmåte

Det er flere områder jeg ønsker å belyse i arbeid med min masteroppgave. Disse kan deles inn på følgende måte:

- Det gode fellesskap. Hvordan definerer aktive frivillige i lokalmenighet i Den norske kirke hvem det gode fellesskapet består av? Hvordan definerer grupper mer perifert i menigheten dette? Hva kjennetegner gode fellesskap?
- Ivaretagelse av alle medlemmer i menigheten. Hvordan ivaretar lokalmenigheten i Den norske kirke fellesskapsbehovet også hos mennesker som faller utenfor det gode fellesskap?
- De som faller utenfor fellesskapet. Hva gjør at vi deler mennesker inn i grupper, og hvorfor er det noen grupper som faller utenfor kirkas fellesskap?
- Diakonen som brobygger. Hvordan kan diakonens faglige kompetanse være nyttig i arbeidet med å gjøre menigheten åpen og inkluderende, slik at både frivillige og mennesker som faller utenfor det gode fellesskap kan føle tilhørighet?

For å kunne belyse dette, har jeg valgt å foreta 3 intervjuer med brukere av kommunens lavterskeltilbud til rusbrukere, og 3 intervjuer med frivillige i menighet. Dette er ikke et stort utvalg, og intervjuene har i stor grad form av samtale. Jeg vil gi en presentasjon av funn i

kapittel 4. Noe av det jeg har funnet, er til god hjelp i drøftingen, og for å eksemplifisere og belyse problemstillingen.

2.3 Litteraturstudier

Mye av masteroppgaven vil bygge på skriftlige dokumenter. Disse vil både uttrykke meninger fra en eller flere forfattere, eller de inneholder faktaopplysninger om ulike forhold. Jeg har så langt det er mulig forsøkt å være kildekritisk. Det finnes svært mye litteratur som kan brukes, men jeg har stort sett forholdt meg til fagbøker, dog også et par meningsbøker som bygger på utsagn fra ulike mennesker, deriblant diakoner, biskoper i de 11 bispedømmene i den norske kirke, og preses. Dette fordi det kan belyse hvordan kirka kommuniserer utad, og hvordan mennesker i Norge opplever lederne som representanter for den norske kirke.

For å kunne være kildekritisk, benytter jeg meg av de typer kildekritiske vurderinger Sigmund Grønmo (2004) presenterer:

1. Tilgjengelighet. Det er forholdsvis mye faglitteratur om diakoni, kommunikasjon og fellesskap. Dette sikrer at jeg kan finne gode kilder.
2. Relevans. Av tilgjengelig faglitteratur, må jeg være kritisk til relevansen disse presenterer for å besvare problemstillingen. Emnet jeg har valgt å arbeide med, fellesskap, er et tema det er mye litteratur om. Dermed får jeg en utfordring i å «luke ut», og spisse, litteraturen jeg finner, til å være relevant for akkurat det jeg skriver om.
3. Autentisitet. Det meste av litteraturen er forholdsvis ny. Dette gjør det lettere å finne ut om forfatteren er den han eller hun utgir seg for å være, enn dersom kildene er eldre.
4. Troverdighet. Det er mange kilder å sammenligne, derfor er det i studien forholdsvis enkelt å finne troverdige kilder, der faktaopplysningene stemmer overens på tvers av flere fagbøker.

2.4 Intervjuer

Intervjuene jeg har foretatt, har form av samtaler. Jeg stiller noen overordnede spørsmål om deres trobakgrunn og om hva et godt fellesskap for dem preges av, og ber dem fortelle. Underveis i prosessen med intervjuene ble min forforståelse og forventning av hva jeg ville finne, endret. Dette gjaldt både i møte med rusmisbrukere og med frivillige. Derfor valgte jeg etter 2 intervjuer å endre litt på spørsmålene og fremgangsmåten. Der jeg trodde, etter å ha studert litteraturen, at jeg ville møte skam hos rusmisbrukerne, møtte jeg aksept og ro, ikke skam. Der jeg trodde å møte tanken om at gjerninger kan føre til frelse hos de frivillige, møtte jeg genuine ønsker om å kunne bety noe for andre, og ønsker om å «gjøre tro»². Det ble en spennende prosess, som vil ha betydning både for denne oppgaven, men også for min måte å arbeide som diakon.

2.4.1 Utvalg

Det er ikke et stort utvalg informanter i denne studien. Deres utsagn, mine funn i samtaler, vil derfor brukes til å belyse og eksemplifisere problemstillingen. Jeg vil i kapittel 5 konkret bruke noen av funnene i min presentasjon av diakonens oppgaver som brobygger mellom menighet og samfunn, menneske og menneske.

Jeg har jobbet i menigheter i et fellestråd i noen år, og har blitt kjent med frivillige. Jeg har selv kontaktet de frivillige og spurt dem om å delta i studien. Jeg har valgt de enkelte på bakgrunn av at jeg vet de er engasjert i flere deler av menighetslivet, og har god forståelse av diakoni. Likevel er de ulike i sin måte å utføre frivillig tjeneste på, med ulike bakgrunner. Slik ville jeg undersøke om det finnes fellestrekk mellom menighetene, og om det slik kan tenkes at det er en viss overføringsmulighet for funnene. De er aktive i hver sin menighet.

Gjennom min jobb har jeg, som nevnt innledningsvis, faste tider hvor jeg er på kommunens velferdssenter for mennesker med utfordringer innen rus og psykiatri. I samarbeid med daglig

---

² Med å skrive «gjøre tro», mener jeg at de ønsker å vise sin tro gjennom gjerninger og møter, ikke gjennom forkynning. Eksempel: fordi Jesus tok imot alle barna, vil en av de frivillige passe på å hilse på, snakke med og gi ekstra oppmerksomhet til barna som kommer på ulike tiltak. De frivillige gjør diakoni.

leder for dette senteret, samt med egen henvendelse, har jeg rekruttert et utvalg på 3 brukere som ønsket å bli intervjuet. Intervjuene ble utført i trygge rammer på velferdssenteret. Også informantene fra velferdssenteret har svært ulike bakgrunner, både hva gjelder trosbakgrunn og hva livet har ført med seg.

Alle informantene ble informert om studien både skriftlig og muntlig. De fikk informasjon om at studien var meldt inn til Norsk senter for forskningsdata, NSD, og har signert forespørsel om deltagelse. De har fått informasjon om taushetsplikt, om fare/mulighet for indirekte identifisering, og om at de har anledning til å trekke seg helt til oppgaven er levert.

2.5 Verifisering. Reliabilitet og validitet

Empiri og empirisk forskning baserer seg på sansene våre, og våre erfaringer. Derfor må behandling av empiri foregå på en systematisk måte, for å unngå at forskerens egne forutsetninger og forforståelse blir dominerende i forskningen.

Forskningsetikk omhandler normer som skal sikre at vitenskapelig virksomhet er moralsk forsvarlig (Grønmo 2004). Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora, NESH, har vedtatt forskningsetiske retningslinjer, samt råd og veiledning for god forskningspraksis. Retningslinjene kan sammenfattes i 3 typer hensyn en forsker må ta (Johannessen og Christoffersen 2010);

- i. Informantens rett til selvbestemmelse og autonomi. Det skal foreligge uttrykkelig informert og frivillig samtykke. Respondenten kan trekke seg fra undersøkelsen når som helst.
- ii. Forskers plikt til å respekteres informantens privatliv. Respondenten bestemmer selv hvem som «slipper inn» i livet sitt, og hva av informasjon som «slipper ut». Forskeren må ivareta konfidensialiteten.

- iii. Forskerens ansvar for å unngå skade. Respondentene skal utsettes for minst mulig belastning. Det må vurderes om spørsmål kan berøre sårbare og følsomme områder som trenger bearbeiding.

I tillegg til retningslinjene er det viktig å ta hensyn til lover om personopplysning og meldeplikt. Gjennom å følge disse retningslinjene, kan en komme langt i ivaretagelse av forskningsetiske hensyn.

Å skulle studere gjennom intervjuer, gir fare for det som kalles reaktivitet; intervjuobjektet svarer slik man antar det forventes av intervjueren. Dette kan gi feilaktige opplysninger og informasjon. I sammenheng med dette finner vi det som kalles refleksivitet, hvor intervjuerens/forskerens forforståelse og hypoteser om det som skal undersøkes påvirker både intervjuguide, tolkning av svar og observasjon, og filtrering av kilder, enten bevisst eller underbevisst. Dette er fallgruver som gjennom systematisk etisk forskning kan reduseres eller unngås. De vitenskapelige metoder som benyttes for å samle data, skal følge retningslinjer for faglig forsvarlighet, og empiriske data må gjennom systematisk analyse (Grønmo 2004). Dette ble tydelig for meg underveis, da jeg valgte å endre min intervjuguide (se kap 2.4)

Forutsetningen for å sikre god datakvalitet for å belyse problemstillingen, er ifølge Grønmo (2004)

- Sannhetsforpliktelse. De innsamlede data bør representere faktiske forhold. Både datamaterialet og datainnsamlingen bør beskrives og dokumenteres så eksplisitt som mulig.
- Vitenskapelige prinsipper for logikk og språkbruk må være grunnlaget for datainnsamlingen. Dette kan sikre systematisk teoretisk drøfting og argumentasjon. Datainnsamlingen bør baseres på gyldige forutsetninger, forankret i tidligere forskning på det aktuelle området.
- Forsvarlig utvelging av enheter.
- Systematisk utvelging av informasjonstyper.
- Forsvarlig gjennomføring av datainnsamling.

Det er likevel 2 overordnede kriterier for god forskning (Grønmo 2004):

Reliabilitet refererer til datamaterialets pålitelighet, og er et uttrykk for samsvar mellom data innhentet gjennom samme undersøkelsesopplegg ved ulike innsamlinger/anledninger.

Reliabilitet viser til nøyaktigheten av undersøkelsen av data, type data som brukes, innsamlingen av data, og bearbeidingen av data. Å teste reliabilitet kan gjøres gjennom test-retest (å teste samme gruppe 2 ganger og komme til samme konklusjon), eller ved interreliabilitet (flere forskere kommer til samme konklusjon etter ulike tester). Dersom det er høy grad av samsvar i disse undersøkelsene, vil det være tegn på høy reliabilitet (Johannessen og Coristoffersen 2010). Særlig ved kvalitative undersøkelser, som denne masteroppgaven bygger på, kan dette være utfordrende og i praksis svært vanskelig. Reliabilitet er viktig for tillit til data og tolking av analyseresultatene.

Validitet refererer til «datamaterialets gyldighet for de problemstillingene som skal belyses» (Grønmo 2004:221), troverdighet i et forskningsprosjekt (Johannessen og Christoffersen 2010). Begrepet deles inn i intern validitet/troverdighet, og ekstern validitet/overførbarhet. *Intern validitet* er betegnelsen på om våre studier avspeiler variabler eller fenomener som er interessante, og om metoden som brukes undersøker det den har til hensikt. *Ekstern validitet* er muligheten til å overføre studiene til andre områder (ibid.). Dersom undersøkelsesmetodene og datainnsamlingen fører til data relevant for problemstillingen, er validiteten høy. I første rekke avhenger derfor validitet av undersøkelsesopplegget.

Høy reliabilitet er en forutsetning for validitet; dersom datamaterialet ikke er pålitelig, kan det heller ikke være relevant. Høy reliabilitet er dog ikke avhengig av validitet, da materialet kan være pålitelig selv om det ikke er relevant.

I masteroppgaven ønsker jeg å bruke kvalitative metoder for å kunne besvare problemstillingen. Det vil være vanskelig å sikre god reliabilitet gjennom intervjuer alene. Dermed benyttes litteraturstudier, med vekt på reliabilitet og validitet i utvalgt litteratur, som

supplement for å styrke reliabilitet til studien. Ved å gå inn i studien med åpenhet og nysgjerrighet for om min hypotese om at menigheten møter utfordringer med å inkludere mennesker som faller utenfor det gode fellesskap er riktig, vil jeg kunne styrke både reliabilitet og validitet. Det vil være resultatet av undersøkelsen som er avgjørende for om hypotesen må forkastes eller ikke.

2.6 Etiske refleksjoner

Jeg arbeider i et forholdsvis lite fellesråd, i en forholdsvis liten kommune. Jeg har hatt stilling som diakoniarbeider i noen år, og det er kjent i lokalmiljø og menigheter at jeg tar master i diakoni. Det er interesse for oppgaven og for arbeidet med den. Dette er sårbart, fordi jeg i arbeidet intervjuer mennesker som muligens kan identifiseres når masteroppgaven er levert, og leses. Det er viktig å ivareta alle deltagernes integritet og stolthet over hvem de er, og det er viktig å kunne gi en god fremstilling av menighet og de intervjuede. Arbeidet er meldt inn til og godkjent av NSD. Jeg valgte å ta kontakt med aktuelle informanter fra rusmiljøet via ansatt på velferdssenteret, og ved direkte forespørsel. Dette kan være sårbart, og anbefales ikke av NSD. Likevel anså jeg dette for den beste veien å gå, da det er viktig at brukergruppen er fortrolig med intervjuer. For meg var det viktig å presisere for hver enkelt informant at jeg ikke ville diskutere materialet med andre enn eventuelt veileder. Ingen andre ansatte eller frivillige i menighet eller på velferdssenteret skulle involveres i arbeidet.

3 Ekklesiologi

I dette kapitlet vil jeg presentere teori jeg anser som relevant for å kunne ettergå problemstillingen min. Jeg starter med Den norske kirke som folkekirke, deretter tar jeg for meg diakonen og diakoniens plass i Den norske kirke, og ulikheter i kristen-Norge.

Diakoniens paradigmeskifter anser jeg som viktige for arbeidet, og jeg gir en presentasjon av disse. Jeg har videre fokus på teori rundt fellesskapet, før jeg sier noe om rettferdigjørelsen, språkets makt og rusmisbrukere som gruppe.

3.1 *Folkekirken Den norske kirke*

”For hvor to eller tre er samlet i mitt navn, er jeg midt iblant dem” (Matt 18:20). I fellesskapet lages kirken. Men er kirken bare gudstjenesten, er den mer enn de frivillige og ansatte? Hvem er vi egentlig kirke for? Og hvorfor kan det virke som om stadig flere velger å distansere seg fra den kirke som skal være for alle?

Ordet «kirke» kommer av det greske ordet «ekklesia», som betegner en gruppe sammenkalte mennesker (Henriksen 1994). Ekklesiologi er læren om kirken, og kirkens grunnsetninger (Gundersen 2009). Hegstad (2009) beskriver kirken som et konkret og erfarbart fellesskap av mennesker, som gjennom sin relasjon til den treenige Gud kvalifiseres som kirke. Mennesker samles i Jesu navn, i troen på at Jesus er midt iblant dem, ved Ånden. Kirken er mennesker – folk – i tro. Når vi snakker om den norske kirke som en folkekirke, kan det være lurt å vite noe om hvem «folkene» som kirken er for, er. Tore Johnsen (2015) gir i så måte en god bakgrunn for debatten om Den norske kirke som folkekirke. Han legger til grunn 3 greske begreper for folk; ethnos, demos og laos. Ethnos betegner mennesker av antatt felles opphav, og som lever i en felles kultur. Dette er vår felles forståelse av ordet «folk» i etnisk forstand. Demos betegner mennesker som lever i en felles politisk enhet. Dette er forståelsen vår av en stat eller nasjon. Demos kan bestå av flere ethnos. Laos er begrepet for «Guds folk». Dette binder sammen folk av flere ethnos og demos, til et fellesskap grunnlagt i Kristi lære, liv, død og oppstandelse. Det utvalgte Guds folk begrenses ikke lenger til ett ethnos. Dette er det vi forstår som den verdensvide kirke, alle døpte, eller alle troende. «Den kristne kirkes primære folkeidentitet [er] å være laos» (Johnsen 2015:73).

Det er, ifølge sosiologiske undersøkelser, en økende tendens i hele Europa at samfunnet verdsetter individualisme, og at flere og flere ikke lenger ønsker å forplikte seg til del av et fellesskap. Dette gjelder også i stor grad innen kirken (Dietrich 2011). Den prosentvise deltagelsen i dåp, konfirmasjon, vielser og gravferd innen Den norske kirke er ifølge Statistisk Sentralbyrå (juni 2018) synkende, selv om man ser at mange fremdeles setter pris på at kirken er der med sine tilbud. Religionssosiolog Grace Davi bruker uttrykk som «believing without belonging» og «vicarious religion» (vikarierende religion). Vikarierende religion er når majoriteten av en menighets medlemsmasse godtar, og gjerne verdsetter, at den aktive religionsutøvelse og menighetens tilbud gjennomføres og tilses av en liten, aktiv del av den samme medlemsmassen (Dietrich 2011). Dersom vi som kirke skal kunne vokse og trives, er det viktig å se sammenhengen med deltagelse i kirkelivet, forståelsen av kirke og tro som relevant i ens eget liv, og hvordan kirken selv ser seg som folkekirke.

Fra 1950-tallet har mange teologer referert til det Dietrich Bonhoeffer kalte «Church for others», eller «kirke for de andre». Bonhoeffer vektlegger at kirken bare kan være kirke om den er til for de andre. «De andre» er de som ikke hører til kirken som en institusjon eller et troende fellesskap, særlig de som betraktes som ikke troende, syndere, utenforstående – alle de som lider. Gjennom å observere hvordan kirken forholdt seg nøytral – eller også deltagende – i nazismens raseinndeling, gruppering og verdisseting av mennesker under andre verdenskrig, arbeidet han for en kirke for alle, og for «de andre». Han ville ikke sette skille mellom kirke og samfunn, heller det motsatte; forene kirken i samfunnet. Dette har nok også ført til en ny dikotomi; de som er innenfor og de som er utenfor, de som skal inkludere og de som skal inkluderes. Men som kirke må vi jobbe for at det ikke skal være skille mellom «oss, kirken», og «de utenfor». Kirken er kun et «vi», og alle skal være likeverdige. Alle som er skapt i Guds bilde, av Gud, skal respekteres og støttes. Det gjelder hele samfunnet, og ikke bare kjernemassen i kirken. Den kristne menighet er kalt for å tjene verden og samfunn, om menneskene er kristne eller ikke (Dietrich 2014a). Slik må det også være for folkekirken Den norske kirke.

3.2 *Kristen-Norge. Konfesjonsforskjeller*

Det er mange ulike kristne tradisjoner i verden, og også i Norge. Foruten katolisisme, protestantisme og evangelisk-luthersk lære, er det mange ulike kristne retninger. Bare i Norge har man blant annet læstadianisme, den evangelisk-lutherske frikirke, menigheten Samfundet, baptisme, metodisme, adventisme og mye, mye mer. Stedet jeg jobber, er et sted i Norge som er mer eller mindre kjent for sine bedehus, pinsemenighet, Frelsesarmeen, Samfundet og flere andre kirker og forsamlingslokaler. Det kan være utfordrende å vite hva som er «folkene» de ulike menigheter skal være kirke for.

Kristendommen har alltid hatt et spenningsforhold mellom enhet og mangfold. Jesus ber om at alle følger ham, og holder hans bud og lære. Vi skal være ett i Kristus. I evangeliet etter Johannes, kapittel 17, vers 20-21, sier Jesus: «Jeg ber ikke bare for dem, men også for dem som gjennom deres ord kommer til tro på meg. Må de alle være ett, slik du, Far, er i meg og jeg i deg. Slik skal også de være i oss, for at verden skal tro at du har sendt meg». Likevel har enhetstanken vært utfordret gjennom hele den kristne kirkes historie. Men mangfold er det i alle menigheter og trosretninger. Dette kan vurderes negativt eller positivt. Det kan representere et teologisk problem, da de kristne forsamlingene har forkynnelse som skal presentere en sannhet for forsamling og medlemmer, men ikke alle forkynner det samme. En troverdighetsutfordring dannes når man ikke er villig til å sette grenser for lære og praksis uforenlig med den kristne åpenbaring. På den andre siden har «fordømmelse, forfølgelse og diskriminering i enhetens navn skapt et annet troverdighetsproblem» (Sødal, Austad, Leer-Salvesen og Oftestad 2002:10). Også utfordringer av praktisk art følger med de ulike forgreningene av kristendommen, og det har vært vanskelig for mennesker å se hvilke likheter og forskjeller det er i de ulike konfesjonene (bekjennelsene). Men skaperverket er rikt og mangfoldig, og forskjeller i natur og kultur er ikke imot Guds vilje. Det er et uttrykk for Guds skaperplan. Kristenheten står til sist sammen om bekjennelsen til Den treenige Gud, og troen på Jesus som verdens og menneskets frelser. Gjennom troen på dette, forenes kristne på tvers av menighetstilhørighet, tross formelle og praktiske skiller (Sødal et. al. 2002).

Didrik Söderlind (2010) beskriver «min» del av landet, ganske treffende, slik:

«det er en side ved denne delen av landet som mange av dem som elsker klimaet og dialekten ikke er helt komfortable med. Aust-Agder, fylket etter Telemark langs toglinja,

regnes gjerne som begynnelsen av bibelbeltet. Herfra og vestover langs Sørlandskysten [...] ligger det området som ofte regnes som selve ankerfestet for norsk kristenliv. Meningsmålinger tyder på at dette er den delen av Norge der Darwin står svakest, en klar indikasjon på at Gud står sterkt. Jeg skal til en by som er særlig kjent for sitt kristenliv, og da særlig et knippe små menigheter som er blitt beryktet i media.» (Søderlind 2010:11-12)

Den sterke forankringen i kristendom, og de mange ulike forsamlingshusene, gir utfordringer i kirkelivet, også på hvordan ulike tjenester, som diakoni, organiseres i kirken.

3.3 Diakon og diakoni i Den norske kirke

I Kirkemøtet 2004 ble det fremhevet at kirkens diakonale engasjement er en nødvendig del av kirkens oppdrag, og at diakontjenesten i Den norske kirke bør gis et tydelig kirkelig mandat. Kirkens diakonale oppdrag gjelder hele bredden av dens virksomhet og medarbeidere, både ansatte og frivillige. I utredningen legger en vekt på at diakontjenesten må være tydelig i en kirke som vil være tro mot sitt oppdrag. Plan for diakoni i den norske kirke (Kirkerådet 2008) definerer diakoni som «evangeliet i handling». Planen, som er utgangspunkt for diakoni i menigheter i Den norske kirke, fastslår et kristologisk og ekklesiologisk utgangspunkt for diakoni; den gir kirken sin identitet, og dens oppdrag i verden er gitt av Gud (Nordstokke 2011b). Diakoni er evangeliet i ord og handling, og skal bidra til å åpne nye rom for mennesker. Ordet og handlingen kan ikke skilles fra hverandre (Skjevesland 2009). Den diakonale handling er et uttrykk for Guds kjærlighet og nåde. Den preges av rettferdighet, myndiggjøring, verdighet, helhetstenking, kvalitet og respekt. «Der mennesker får bekreftet sin egenverdi, er Gud til stede. Gjennom handlingen kan man åpne for de dypeste verdier i livet, - for Guds nåde» (Skjevesland 2009:19). Jesus selv integrerte ord og handling i sin tjeneste, involverte på tvers av nasjonalitet, skapte rom for alle, uavhengig av kjønn og sosial status, og aksepterte det rommet menneskene trengte. De fire evangeliene gir oss et helhetlig bilde av Jesu liv, og Jesu offer er selve grunnen til kristendom som religion (Stålsett 2000).

Å gi støtte og hjelp til mennesker i vanskelige livssituasjoner har alltid vært viktig i kirkens møte med mennesker. Bønn, forbønn og omsorg for syke hatt en sentral plass. Kirken har fremholdt at også de som rammes av urettferdighet og lidelse, de fattige og marginaliserte, er elsket av Gud. Medlidelse, kjærlighet, tilgivelse og bot skal være kirkens kjennetegn (Eide

2007). Diakonien starter med og har sitt perspektiv ut fra hvordan vi møter marginaliserte mennesker, og danner gode fellesskap;

The world may tend to see the margins as places of disgrace and powerlessness; however, the biblical witness points towards God who is always present in the struggles of those unjustly pushed to the margins of society. [...] God hears the cry of the oppressed and responds by sustaining and accompanying them in their journey towards liberation. This is the *diakonia* of God; a *diakonia* of liberation as well as of restoring dignity, and ensuring justice and peace» (World Council of Churches 2012).

Jesu diakoni er utgangspunktet for kirkens diakoni, og vårt diakonale oppdrag må derfor uten tvil være å vise og formane til omsorg for de utstøtte, fattige, lidende og de som rammes av urettferdighet. Dette er en grunnleggende diakonal dimensjon i budskapet hans, og diakonien i seg selv kan trekkes frem som en viktig dimensjon ved kirken som fellesskap og oppdrag, som selve kirkens identitet. Jesu diakoni er et selvstendig teologisk grunnlag for kirkens diakoni (Nordstokke 2011a). Diakoni har både teologisk og ekklesiologisk fundament, samtidig som den har sitt utspring i spesifikk kontekst, i samfunn, og krever en sosio-politisk og tverrvitenskapelig tilnærming (Dietrich 2014a).

Diakoniutdanningen i Norge bygger på bakgrunnsutdanning innen sosionomi, sykepleie, pedagogikk, eller praktisk-kirkelig utdanning (VID vitenskapelige høyskole 2018). Diakonien er en iboende egenskap ved å være kirke, å bygge på Jesu budskap om nestekjærlighet og kamp for rettferdighet, og må være tverrfaglig med både sosialvitenskapelig og teologisk refleksjon (Nordstokke 2009). Diakonen har en nødvendig tjeneste i menigheten, og på lik linje med andre fagutdanninger har diakonen en viktig faglig rolle som leder for menigheters diakonale oppdrag (Kirkerådet 2011). Menigheten øker sjansen for å leve opp til sentrale forventninger om kirkens diakonale oppdrag dersom fagutdannet diakon er ansatt for å lede det diakonale arbeid. Dette betyr også mye for menighetens praktiske velferdsengasjement eller diakonale engasjement, det øker sjansen for kirkelig orientert diakoni, og å se diakonien som en sentral og integrert del av kirkens oppdrag i verden (Angell 2011). Det påvirker engasjement særlig innen politikk, omsorg og nødhjelp.

Om diakonien gjennomsyrrer menigheten, er det da nødvendig å ansette en diakon? At det ansettes diakoner i menigheter, skjer ut fra en teologisk overbevisning om hva det vil si å være kirke (Nordstokke 2011a). Det er nødvendig, fordi diakonen som ansatt har et særlig ansvar for å følge opp og se til de i menigheten som faller utenfor. Den ansatte diakon kan og skal prioritere og diskriminere (Skjevesland 2009). Lukas fremhever at Jesus er kommet for å være til stede for å se de svake, fattige, utstøtte, underpriviligerte og undertrykte (Hvalvik og Stordalen 1999). Bergem (2003) påpeker at en ansatt diakon ifølge Kirkeloven er forpliktet til å føre tilsyn med andre ansattes forkynnelse, og se til at det diakonale oppdrag som kirke og menighet inkluderes i denne, samt i andre deler av menighetens tilbud og tiltak. Helheten skal ivaretas, men ikke alt skal eller kan vektlegges likt. Diakonen har et spesielt ansvar for å være «ensidig» (Bergem 2003). Han/hun bør engasjere seg i samfunnsdebatten, også den politiske, og sørge for at marginaliserte grupper ivaretas og løftes opp på best mulig måte, gjennom Jesu eksempel (Skjevesland 2009). Dette fordrer ikke nødvendigvis å «velge» politisk side, men å tilse at saken prioriteres av alle parti.

Ved sin diakonale identitet, stiller kirken opp for mennesker der de er. Derfor forventes det fra sentralt hold, og fra mange mennesker i det norske samfunn, at kirken skal tilby samlingssteder utenom gudstjenesten. Da er det også viktig at vi som kirke møter dem som trenger det, der de trenger det. Jesu diakoni og eksempel er fremdeles grunnleggende for kirkens diakonale oppdrag og fellesskap, og kan og skal være utgangspunkt for diakoni også i dagens kirke. Diakonien kan med rette beskrives som selve grunnlaget for kirken.

3.3.1 Diakoniens paradigmeskifte

I urkirken frem til 300-tallet var diakoner en naturlig del av menighetene, og hadde særlig ansvar for hjemmebesøk med mat og nattverd til trengende, og ansvar for menighetens økonomi (Nordstokke 2011a). Med katoliseringen av kirken ble den organiserte diakoni omgjort til å være det første steget mot å bli prest, og fagfeltet i seg selv ble skjøvet til side (Hvalvik og Stordalen 1999). I siste halvdel av 1800-tallet ble diakoner og diakonisser reintrodusert i norsk kirkeliv. Apostlenes gjerningers kapittel 6, og det som her sies om viktigheten av ulike ledere i menigheten, fikk en stor rolle i utformingen av tjenesten. I Nye

Testamentet (NT) brukes de greske ordene diakonia/diakonos/diakonein³ på ulik måte, med enkel oversettelse til «tjeneste»; diakoner skulle være ydmyke og tjenende. Kirken er kirke ved å være til for andre, og skal tjene trengende. Diakonen hadde lav sosial status, og var avhengig av sin herre, ofte presten (Schüssler Fiorenza 1988). Underordning, lydighet og avkall på egne interesser var nødvendig for å utøve tjenesten på en god måte (Nordstokke 2011a).

Et paradigme beskriver allmenne, anerkjente resultater innen en definert vitenskap, som for en begrenset tidsperiode angir legitim problemløsning til en gruppe forskere innen samme teoretiske felt (Johannessen 2005). Det gir ferdiglagte mønstre som bidrar til utvikling av vitenskapelige «sannheter», men kan utfordres over tid. Et vitenskapelig fellesskap består av personer som har tilegnet seg den samme lærdommen, praktiserer én type vitenskapelig spesialdisiplin, og deler den samme utdanningen og de samme profesjonelle innvielser. Paradigmer er noe medlemmene av gruppene har felles), og de utvikler seg over tid. Konsekvensen av tilegnelsen av et nytt paradigme vil gi ledetråder for løsning av problemer, og garanti for at forskere kan lykkes (Kuhn 2002). Verdiene i et paradigme er ikke fastlåste, og kan ved uenighet mellom medlemmene føre til endringer i paradigmet. Spesielt viktig blir dette i de situasjoner hvor det er nødvendig å endre eller tilføre nye verdier. De fleste ganger vil såkalte anomalier, altså ubalanse i verdier, løses uten vanskeligheter, samtidig som nye teorier ikke får ukritisk støtte. Dersom det ikke var slik, ville vitenskapen oppløses ved at en ikke kunne bli enig om et felles sett verdier, eller at en ukritisk ga støtte til enhver presentert teori. Begge er nødvendig, da ingen ellers ville reagere eller protestere på grunn av anomalitet eller risikofylte splittelser av nye teorier (ibid.). Over tid vil etablerte paradigmer utfordres av ny tenking og ny allmenn forståelse av fenomener, og et paradigmeskifte kan oppstå; det nye fortrenger det foregående, og regnes som mer sant (Johannessen 2005).

I 1990 utgav den australske teologen John Collins ny forskning på betydningen av ordene fra NT, et paradigmeskifte var på gang, og en endret forståelse av diakoni og yrkesutøvelse begynte å vokse frem; diakoni er ikke å være tjenende, men å være i ærefullt oppdrag i en

---

³ *Diakonia* kan oversettes med tjeneste

Diakonos er betegnelsen på den som utfører tjenesten

Diakonein er verbet "å tjene".

Sammen brukes disse ordene nesten 100 ganger i NT, sammen med Jesu gjerninger (Nordstokke 2011a)

annens tjeneste. Den som utfører diakoni er utsendt som budbringer fra Gud, og oppdragsgiveren gir innhold og mening til oppdraget. De store paradigmene og grunnmønstrene kan «leve samtidig, mer eller mindre spenningsfullt side om side» (Johannessen 2005: 37), men innen diakonivitenskap finnes noen grunnmønstre som kan deles inn i aktuelle, avgrensede paradigmer og sammenlignes. Johannessen (2005) fokuserer på 3 slike.

i. Det karitativt-diakonale paradigme

Kjærligheten Jesus viste sine medmennesker, er sentral og styrende for kirkens diakonale tjeneste. «Kjærligheten er diakoniens bærebjelke» (Johannessen 2005:38). Diakonal praksis bekrefter kallet til diakonal tjeneste, og bekjenner Guds tilstedeværelse i verden (Nordstokke 2009). Diakonien knyttes til kjærlighet som det etiske grunnmotiv. Barmhjertighetstjenesten er sentral, og menighetens medlemmer har alle ansvar for å gjøre diakoni og vise barmhjertighet og kjærlighet. Man oppfatter diakoni som bærende moralsk dyd, og den får en umiskjennelig etisk profil. Kjærligheten oppfattes både som fundamental kristelig, og som et allmennmenneskelig fenomen. Diakonien får dermed en kristelig profil, bred appell og vidt nedslagsfelt. Omsorgsdebatten i samfunnet, blant annet omsorg for og hjelp til rusmisbrukere, kan lett knyttes til diakoni (Johannessen 2005), selv om diakoni skiller seg fra allmenn omsorg gjennom sin naturlige og ufravikelige tilknytning til evangeliet (Hegstad 2009). Det karitativt-diakonale paradigmet var spesielt framtrædende i Norge på 1800-tallet (Nordstokke 2009).

ii. Det liturgisk-diakonale paradigme

Diakonen plasseres som et ordinert medlem i kirkens ledelse, forankret innenfor den gudstjenestelige rammen (Johannessen 2005). De vigslede stillingene i menigheten gir fellesskap, og anses som likeverdige tjenester. Styrking av fellesskapet synliggjøres gjennom forkynnelse, gudstjenestefeiring og diakoni. Diakonen er en sentral og naturlig del av ledergruppen i menigheten (Flaata 2012), og er nødvendig for et fullverdig kirkebilde (Johannessen 2005). Det diakonale grunnmønster legges ved dets grunnlag i menighetens ledelse, det ordinerte embete, og er avgjørende og viktig del av kirkens totaloppdrag. «Diakonia» og «leitourgia» blir to sentrale ord for tjenesten, og er uadskillelige. Diakonien rolle defineres med dette inn i gudstjenesten, og en naturlig følge er diakoni som ordinert

tjeneste (ibid.). «Diakontjenesten» var i 2004 en av de sentrale saker i Bispemøtet. Behov for ulike måter å forkynne ble konkretisert, og Bispemøtet, senere også Kirkemøtet, konkluderte med at diakontjenesten kan forstås teologisk som del av det ordinerte embetet (Bispemøtet 2004).

iii. Det kommunikativt-diakonale paradigme

I nyere tid betraktes diakonen mer som en mellommann, budbringer, representant eller forsoner, enn en tjener. Den australske teologen John Collins er sentral i denne endringen av å betrakte den diakonale tjenesten, ved at han gjennom bibelske studier tidlig på 1990-tallet publiserte sine funn og snudde det tradisjonelle syn på diakoni fra «å tjene» til «å gå imellom» - «go-between». Den grundige endring i begrepsorienteringen er et sentralt kjennetegn for det nye paradigmet. Diakonen er primært en mellommann, og kan i stor grad beskrives som budbringer av budskap til menighet, samfunnsdebatten og kirkens ledelse. Det karitative element og den tradisjonelle barmhjertighetsdiakonien blekner. «Det etiske gehalt ligger her på det formidlende og det kommunikative plan» (Johannessen 2005:42). For en leder i kirken er ikke bare religiøs kunnskap viktig, men det kreves også kulturell og språklig kunnskap og kompetanse (Thorbjørnsrud og Døving 2012).

Diakonien defineres stadig på ulike måter som løsning på samtidens problemer. Det karitativt-diakonale paradigmet utviklet seg i Tyskland, og spredde seg i Europa på 1800-tallet. Det ble kirkens svar på industrialisering og medmenneskelige behov i samfunnet. Tanken om diakoni ble preget av omsorg og nestekjærlighet, særlig for dem med dårlige livsvilkår. Det liturgisk-diakonale paradigme oppsto senere, da kirken hadde møtt disse akutte samtidsbehovene og trengte å redefinere diakonens rolle som en del av kirkens lederteam. Etter noen teologers, og da særlig Johan Collins', oppgjør med den tradisjonelle tenking av diakonen som prestens hjelper, oppstår det kommunikativt-diakonale paradigme. Fokus på diakonens rolle som formidler, og med en selvstendig teologisk utdanningsbakgrunn, øker. Men det finnes ingen ugjennomtrengelige skillelinjer mellom de enkelte paradigmene. Deres robusthet, smidighet og tilpasningsevne vises best når man kan kombinere, fange opp og integrere elementer fra de ulike paradigmene. De lever til en viss grad side om side, i et spenningsforhold (Johannessen 2005). Likevel kan vi se at det er ulike paradigmer. På hver sin måte har de helt eller delvis erstattet, eller tilført noe rundt, den forutgående tenking om diakoni som fag.

Den norske kirke definerer diakoni som «kirkens omsorgstjeneste. Den er evangeliet i handling og uttrykkes gjennom nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet» (Kirkerådet 2008:7). Vår utfordring som diakonal kirke i utvikling parallelt til og som del av samfunnet og kulturen vi lever i, er å alltid fremholde diakoni som engasjerer seg for lidende og marginaliserte mennesker, som løfter opp rettferd, fred, menneskeverd og vern om skaperverk. Diakonien er en egen praksis, den blir en ramme for selve kirkens identitet, den er et eget fag (Korslien 2014). John Collins og Kjell Nordstokke presenterer aspekter som kan bli viktige for å forstå det nye, kommunikativt-diakonale paradigmeskiftet, og diakonens rolle:

- i. En ny rolle som mellommann
- ii. En ny autoritet
- iii. Et nytt språk
- iv. En ny logisk tenkemåte
- v. Nye metoder

Disse representerer et tydelig skifte innen diakonalt arbeid, og introduserer nye verdier for faggruppen. Utfordringen ligger i at diakoni er både et dynamisk og et kontekstuel fenomen (Korslien 2014).

Grunnlaget for diakoni er nåde og rettferd, to ord som er avhengig av hverandre. Dersom vi som diakonal kirke klarer å implementere nye former for engasjement og handling, og å handle utenfor vår komfortsone, kan vi være sikre på at diakonien har en fremtid. Mennesker som arbeider med diakoni har et kall til å være talspersoner mot urettferdighet, og diakonien må også stå opp for ulikhet som hemmer utvikling. Den kontekst diakoni foregår i vil være varierende, men alltid ha noe felles; menneskets rett til medvirkning, til å uttrykke seg og engasjere seg, og til å ikke behandles som fakta eller objekt (ibid.).

En endring i hvordan en betrakter diakonien, kan ses som en endring i hvordan en i hovedsak betrakter ekklesiologien. Fordi diakoni er ikke et valg for kirken, men selve identiteten, kan

utviklingen i hvordan en forstår diakonitjenesten også beskrive kirkens nye ekklesiologiske selvforståelse (Dietrich 2009). Harald Hegstad er en av de norske teologer som har stadfestet diakonien som ikke løsrivbar fra kirken og evangeliet, og slutter seg til diakoniens skapelsesteologiske identitet (Nordstokke 2011b). Collins fremholder hvordan man må se diakonien inn i kontekst, og har gitt et godt grunnlag for en ny tenkning, et viktig paradigmeskifte, innen diakoni (Dietrich 2014a).

3.4 De helliges samfunn. Kirkens inkluderende fellesskap

Et fellesskap fordrer flere enn ett individ, og at individene har noe felles. Som deltaker i et fellesskap, inngår man i en større enhet hvor noe er felles for alle medlemmer (Kolbeinstveit 2017). En menighet kan være en type fellesskap. Det kan også være ulike fellesskap innad i en menighet, eksempelvis kvinnegrupper og kor. I tillegg kan menigheten være del av fellesskapet den norske kirke, som er en del av fellesskapet i den verdensvide kirke.

I Plan for diakoni for den norske kirke (Kirkerådet 2008) vektlegges det inkluderende fellesskapet som begrunnende for å være kirke. Kirken ønsker å se seg selv som fellesskap.

Inkluderende fellesskap er et viktig uttrykk for kirkens medmenneskelige omsorg. Dette fellesskapet beskrives i Bibelen som en kropp med mange ulike lemmer og funksjoner (1. Kor 12). I dette fellesskapet møtes mennesker av begge kjønn med ulike funksjonsevner, ulik kultur og etnisk bakgrunn. I et inkluderende fellesskap skal den enkelte både se og bli sett. [...] Grunnleggende i kristen tro er at mennesket er skapt til fellesskap. Å styrke båndene mellom mennesker og knytte nye bånd der forhold er gått i stykker, er en diakonal utfordring. Gode fellesskap gir alle mulighet til både å yte og å ta imot. De har plass til mangfoldet og sørger for at ingen faller utenfor (Kirkerådet 2008:10).

Fellesskapet består av flere enn ett individ, og Kirkerådet bruker Paulus' beskrivelse av fellesskapet som en kropp med ulike lemmer og funksjoner. Fellesskapet må nødvendigvis bestå av mange ulike relasjoner. Det menneskelige selvet er relasjonelt, og kan aldri forstås isolert fra de relasjonelle sammenhenger, enten virkelige eller forestilte, som bærer og definerer det. Gud ser mennesket, og mennesker må derfor se hverandre og anerkjenne

hverandre (Gudbergesen 2018). Fellesskapet må preges av dette. Det verdensvide lutherske fellesskap av menigheter vektlegger alle ord og sakrament som fellesskapskonstituerende aspekter. I gudstjenesten bekjenner vi oss «*i fellesskap som fellesskap til fellesskap. [...] Fellesskapet er både fellesskap med Gud og med hverandre*» (Dietrich 2011:53). Kirken *har* ikke fellesskap, den *er* fellesskap, og må forstås som et fellesskap hvor vi finner konkret delaktighet med Gud og med hverandre. Fellesskapet er ikke noe vi anser som nyttig for kirken, men utgjør en faktisk fundamental side ved det å være kirke (Dietrich 2011).

Stephanie Dietrich (2011) setter spørsmålstegn ved beskrivelsen av kirken som *inkluderende* fellesskap. For hva er kirken, dersom noen *inkluderer* og noen blir *inkludert*? Plan for diakoni tar ikke for seg hva slags fellesskap kirken er og skal være, annet enn at det skal være inkluderende. Men finnes det ekskluderende fellesskap? «Ved å betegne et fellesskap for inkluderende signaliserer man at det er noen som er «utenfor» og noen som er «innenfor»» (Dietrich 2011:55). Dietrich mener det kan være hensiktsmessig å heller snakke om menighetens og kirkens fellesskap som «åpent» enn som «inkluderende», for å synliggjøre at kirken har rom for alle, og at fellesskapet bygger på verdier som likeverd og gjensidighet (ibid.). Troen angår hele livet, med alle dets dimensjoner, gleder og utfordringer, og omfatter hele tilværelsen (Bergem 2003). Det som gir oss liv; «mat, helse, klær, hjem, utdanning, fred, rettferdighet, solidaritet, kjærlighet, tilgivelse, forsoning, glede og fryd»; skjer i fellesskap med andre (Gomez 2000:95). Mennesker er ulike og unike, og ingen er skapt likt. Men mennesker er ønsket, skapt og elsket. Jesus tar imot alle, og gjør ikke forskjell på dem han møter. Han henvender seg på samme måte til menn, kvinner og barn, landsmenn og utlendinger, syke og friske, venner og fiender, på en helt annen måte enn det som var akseptabelt i den kulturen han var del av. Slik må også diakonen i menigheten sørge for at alle mennesker kan føle tilhørighet.

3.5 *Nåden alene*

Den norske kirke er en evangelisk-luthersk kirke. Vi er en del av et verdensvidt evangelisk kirkesamfunn, og Luthers lære er sentral og beskrives gjerne som det som skiller oss fra den katolske kirke. Luther beskriver mennesket ut fra sitt forhold til Gud, Guds forhold til mennesket, og menneskets og Guds forhold til verden. Mennesket kan kun forstås ut fra disse

relasjonene. Luther forkaster den katolske kirkes beskrivelse av gudbilledlighet som mennesket er skapt med noen gud-like egenskaper, og beskriver gudbilledlighet som menneskets unikhet gjennom sitt forhold til Gud. Alle mennesker er skapt i Guds bilde, og Guds kjærlighet til skaperverket opprettholder gudbilledligheten (Schmidt 2011). Ingen gjerninger kan kjøpe mennesket fri, og gi det frelse, det kan kun Guds nåde og offer (Astås 2000). Luther beskriver den kristnes dobbelte frihet slik:

Et kristent menneske er en helt og holdent fri herre over alle ting og ikke underlagt noen. Et kristent menneske er en tvers igjennom pliktskyldig trell under alle ting og underlagt enhver (Schmidt 2011:175).

Luther fastholdt at bare Gud kan tilgi syndere, og at det kun kan skje gjennom nådegave fra Gud. Mennesker kan ingenting gjøre selv for å vinne frelse, men rettferdiggjøres ved troen alene (Astås 2000). Og ved troen vil mennesket forstå Guds vilje, og verne om hele skaperverket, deriblant sin neste. Mennesket er «fri overfor Gud ved troen på Kristus, bundet gjennom tjenesten for medmennesket i kjærlighet» (Schmidt:176). Dermed kan ikke den kristne hvile i at man kun gjennom troen er fri; den kristne må også forplikte seg overfor Guds vilje. Skriften alene har autoritet, ordet er troens fundament, den står over kirkens tradisjon. Frelsen knyttes derfor direkte til bibelens ord, og ikke noe annet (Astås 2000).

Luther snakket heller om kristenhet enn om kirke, og mente at gjennom dåp og tro har alle kristne rett og plikt til å ta medansvar i menighetslivet. For Luther var kirken «det usynlige fellesskapet av dem som Gud hadde rettferdiggjort» (Astås 2000:141). Kirken kunne ikke avgrensnes til å gjelde bare noen, da det ikke var menneskenes anliggende å bedømme hvem som hadde riktig trosforhold til Gud. Luther avviste helgenpåkalling og hierarki i kirken. Han godtok ikke at hellighet kunne knyttes til vigselfgrad, og ønsket at «rettferdiggjørelsen ble fremhevet på bekostning av helliggjørelsen» (Astås 2000:170). Han skrev og snakket om kirke og kristendom på en måte som folk forstod, og vant støtte i alle samfunnslag. Han fornyet gudstjenesten ved å la Bibelen komme i sentrum, med skriftlesing og preken på folkets morsmål. Han forkastet den katolske sakramentlæren, og hevdet at Guds ord og tro er det avgjørende. De to eneste gyldige sakramenter er dåp og nattverd, men de er virksomme bare dersom de tas mot i tro på at dette er Guds gaver (Astås 2000).

Læren om rettferdiggjørelsen er sentral i luthersk lære, og anses som den «første og viktigste trosartikkel, [...] hersker og dommer over alle deler av den kristne lære» (Mellomkirkelig råd 1997/2005:7). «Forståelsen av rettferdiggjørelsen i et luthersk perspektiv er selve kjernen i forståelsen av evangeliet» (Hegstad 2011:24). Rettferdiggjørelsen er syndsforlatelse, frihet fra syndens og dødens makt, fra lovens forbannelse. Den er å bli tatt inn i fellesskap med Gud, å forenes med Kristus ved dåpen, og gis kun av nåde og ved tro. Det er den treenige Guds verk, og «vi kan aldri på noen som helst måte gjøre oss fortjent til den» (Mellomkirkelig råd 1997/2005:11).

Det er viktig at kirken har en godt forankret identitet. Ved å anerkjenne kirkenes ulikheter, åpnes muligheten for å stå sammen i det som er felles. Den norske kirke kunne gjerne definert seg enda sterkere som luthersk, med det det måtte innebære (Hegstad 2011). Læren om rettferdiggjørelse må gjøres relevant, gjennom å drøfte sammenhengen mellom rettferdiggjørelse, frelse, og en rettferdig verden. Rettferdiggjørelseslæren er «den artikkel kirken står og faller på» (Dietrich 2005:199). Ved å forkynne den inn i det samfunnet vi lever i, kan man få nyttige alternativer til det vestlige prestasjonssamfunnet, ved å fremholde at det kun er Gud alene som gir mennesket verd, ikke alt man kan prestere eller duger til (Dietrich 2005). Det er umulig å forstå kristendommen som et tillegg til en kultur, eller som en isolert del av en kultur, for troen er alltid kontekstuell (Hegstad 2009). Kirken skal og må bekrefte og forsvare det menneskelige mangfold, og menneskeverdet. «Som bærer av verdens frelse er kirken til for verdens skyld» (Hegstad 2009:73). Mennesker er skapt i Guds bilde til å være medmennesker. Vi er avhengig av hverandre og omverdenen, og kan ikke leve av eller for oss selv. Vi er skapt til å tjene hverandre og ha omsorg for hverandre og skaperverket. Dette er også utgangspunktet for den norske kirkes diakonale oppdrag (Kirkerådet 2008). «En sann forstått rettferdiggjørelse innebærer også en klar retning for menneskets innsats for rettferdighet i verden. [...] Rettferdiggjørelsen og rettferdighet henger dermed tett sammen» (Dietrich 2005:204). Gjennom rettferdiggjørelsen bekreftes livets rett. Hvilen i å være rettferdiggjort blir falsk når den fører til at mennesket mister fokus utover seg selv og dermed også kamp for rettferdighet og undertrykkelse (Dietrich 2005). Gode gjerninger er en naturlig følge av rettferdiggjørelsen, og er en forpliktelse for den kristne. Menneskets verdighet og livets verdi må anerkjennes totalt, særlig hvor mennesker utsettes for forakt for menneskeverdet. Ingen mennesker er pliktet å rettferdiggjøre seg selv, og Guds nåde for

mennesket er mye større enn det forholdet kirken tradisjonelt har satt mellom nåde og synd (Dietrich 2005). Kirken har et viktig oppdrag i å sørge for at også mennesker som er krenket kan få tilbake troen på seg selv som rettfærdiggjort overfor Gud, gjennom hans nåde for menneskets ukrenkelige verdi.

3.5.1 Språkets makt I

Gladlynt heime
og god mot gjest
og vettug skal mannen være,
ordhag og minnug,
vil han ha mye kunnskap,
og titt skal han tale om det som godt er.
(Håvamål).

Den danske teologen og filosofen Grundtvig sa i 1829 at «ordene skaber, hvad de nævner». Måten vi forstår på, knyttes i stor grad til både språk og handling. Gjennom hvordan mennesker opptre og snakker, danner vi oss en mening av hva den andre ønsker å formidle. Interessen som er vist for mening, har i lang tid i første rekke vært knyttet til språket (Krogh 2014). Foucault presenterte på 1980-tallet uttrykket «heterotopia», om andre rom. For at mennesker skal kunne omtale og klassifisere/gruppere noe som «normalt», eller homotopisk, må man forholde seg til noe som er «unormalt». Slik oppstår de «andre rom», hvor vi plasserer det som havner utenfor det normale. «Ved å kjenne kulturens fremmede rom, kjenner man det som ekskluderer, men også det kritiske perspektivet som eksklusjonen fører til» (Wyller 2006:274). Det passer for det normale rom å kunne plassere noen i den andre rommet, men likevel er ikke de i det andre rommet uten makt. Det kan oppstå kritikk av det normale, og diskusjoner og handling kan bli nødvendig. Heterotopien er hele tiden truende. Å gjøre de fremmede rommene til diakoniens sentrum, er mye av diakoniens hensikt. I det heterotopiske rom finner man grupper av mennesker som av ulike grunner ikke anerkjennes som innenfor det «normale» som samfunnet ønsker. Sanksjoner kommer både fra andre mennesker, men også ofte fra personen selv. Rusmisbrukere er en slik gruppe, og plasseres i

heterotopien, i det andre rom. Sanksjoner fra homotopien skaper et språk som definerer hvem som er utenfor og hvem som er innenfor. Homotopien er med å definere hva som er akseptert og ikke, både skriftlig i muntlig. Rusmisbrukere er utenfor. Men skapes det større bevissthet om hvordan vi i kirken, troende, ter seg om omtaler andre og hverandre, klarer vi skriftlig og muntlig å være en motkultur til homotopien, «kan det være en begynnelse i kirkens bestrebelse på å vinne folket tilbake» (Simonnes 2016:25). Om jeg klarer å se at hvert menneskes skjebne kunne vært mulig også for meg, kan jeg bruke mine ord på en annen måte. Språk skaper og viser makt.

4 Presentasjon av funn

Noen ganger stemmer teori godt overens med praksis, men altfor ofte er det utfordrende å få den standardiserte teorien til å henge sammen med praksis både i stor og liten skala. Noen ganger opplever man at teorien ikke henger sammen med praksis, og at man ikke kan vite hvor skoen trykker før man har hatt den på. I denne delen av besvarelsen vil jeg presentere hovedtrekkene av mine funn gjennom intervjuer med 3 brukere av kommunens lavterskel rusomsorgstilbud/velferdssenter, og 3 sentrale frivillige i menighet⁴. Jeg vil presentere noen uttalelser. Der det er aktuelt, vil jeg bruke følgende betegnelser:

- i1: Informant 1. Bruker av kommunens velferdssenter. Mann.
- i2: Informant 2. Bruker av kommunens velferdssenter. Mann.
- i3: Informant 3. Bruker av kommunens velferdssenter. Mann.
- i4: Informant 4. Frivillig i menighet. Kvinne.
- i5: Informant 5. Frivillig i menighet. Mann.
- i6: Informant 6. Frivillig i menighet. Kvinne.

Tre intervjuer er foretatt på velferdssenteret (i1-i3), i et eget samtalerom. Det var kaffe og kake tilgjengelig, og vi delte gode samtaler. Alle tre uttrykte trygghet ved å intervjues på et sted der de føler seg sett og ivaretatt. En av dem uttalte at på senteret «*ser alle meg uten å dømme meg*», og en annen at «*her stiller vi likt, både ansatte og brukere*». De frivillige i menigheter ble intervjuet på ulike steder. i4 ønsket å bli intervjuet i sitt eget hjem. Kaffe ble drukket, og rommet bar preg av mange avisutklipp og kort med bibelvers og andakter. i5 ble intervjuet på sitt arbeidssted, i rolig atmosfære med fin utsikt over havet og ro til å tenke og reflektere. i6 ble intervjuet på mitt kontor, over en kopp kaffe og med tente lys. Alle tre virket interesserte i mitt arbeid med masteroppgaven, og uttrykte interesse og engasjement over temaet. Av alle informanter var det bare i1 som ikke ville at intervjuet skulle tas opp. Lengden på intervjuene varierte fra 20 minutter til 1 time og 40 minutter.

---

⁴ Med sentral, menes at den frivillige er del av menighetsråd, diakoniutvalg og/eller er frivillig innen flere områder av menighetens frivillige arbeid.

Spørsmålene jeg stilte åpnet opp for samtale. Det var ingen ja/nei-spørsmål. Jeg ønsket å få litt bakgrunnshistorie om hva som ledet til at de fikk et bevisst forhold til sin tro. Deretter samtalte vi om fellesskap, og deres tanker om hva som gjør fellesskap gode, om hvordan fellesskap og tilhørighet er viktig i ulike deler av livet, og hva fellesskap og tilhørighet har å si for hver enkelt sin tro, og omvendt. Etter to intervjuer endres spørsmålene seg litt, da jeg så at oppgaven ville gå i en litt annen retning enn tidligere antatt (se mer i kap 2.4). Intervjuguiden er vedlagt.

Etter intervjuene var gjort, endte jeg med tre sentrale deler som utpeker seg for informantene, som er sentrale for min oppgave, og som blir aktuelle overskrifter i dette kapittelet:

- i. Troens betydning i livet
- ii. Tro og fellesskap
- iii. Kirka i samfunnet

4.1 Troens betydning i livet

Alle informanter er bevisst sitt forhold til kirka, og på hvilken måte troen har en betydning i livet deres. Alle kommer fra hjem med kristne foreldre, men flere opplevde mer av foreldrenes «kristendom i praksis», heller enn gudstjenestegang hver søndag.

i2 sier det slik: *«Jeg var ikke kristen tidlig i livet. Jeg hadde en mormor som ba for meg helt til hun døde. Foreldrene mine sa ikke at de var kristen, men de virket slik. Holdt hviledagen hellig med mer.»*

i3 sier *«Jeg er kristen, men er ikke ofte i kirka. Det er helst i begravelser. Men før gikk jeg mye i kirka, og hang rundt kirka hver dag⁵. Foreldrene mine trodde på Gud og Jesus. De gikk ikke mye i kirka, men det gjorde jeg. Hele ungdommen. Fant et godt miljø der. I hele oppveksten min hadde vi et godt fellesskap i kirka.»*

---

⁵ Informanten vokste ikke om i den menigheten han nå tilhører.

i4 har med seg kristentro fra barndommen, og sier: «Når jeg ber aftenbønn, takker jeg alltid for mine foreldre. [...] for den ballasten jeg fikk med. Mor og far var ikke de som gikk i kirka hver dag, men de viste gjennom hvordan de levde, at de var kristen. Det er det som må være rettesnoren. Det er det som er diakoni; å se de andre.

Når Gud lukker en dør, åpner han et vindu. Da min mor fylte 80, ville hun ikke at det skulle stå «åpent hus» i annonsen, men «åpen dør». En åpen dør gjør at mennesker føler seg vel. Også uavhengig av tro. Og rettferdighet er viktig. Ingen mennesker er feilfri, men selve grunntanken jeg fikk med fra mine foreldre med at rettferdighet er viktig, betyr mye. Da jeg var liten kjørte vi rundt med mat, blomster og annet til barnehjem, enker og faderløse. Vi var ulike steder og far leste om «piken med svovelstikkene». Vi skal være takknemlig og rettferdig.»

i5 beskriver tro i oppveksten slik: «Foreldrene mine er statskirkeforeldre, som sendte meg og søsteren min på søndagsskole. Moren min sang alltid «Kjære Gud, jeg har det godt» til oss på kvelden. Min bestemor ba for maten. Det var en naturlig del av oppveksten. Men de var ikke aktiv i kirkesammenheng. Jeg ble aktiv på skolelaget på ungdomsskolen, og var med på leirer. Jeg har vært en del av det hele livet.»

i6 er vokst opp på gård, noe som har hatt betydning for hvordan uttrykk for tro har vært i oppveksten; «I oppveksten ble vi sendt på søndagsskolen og Yngres, men vi var aldri kirkegjengere. Alltid 17. mai. Toget gikk til kirken, og vi gikk i kirken. Jeg gikk i kor og Yngres, men vokste opp på gård. På søndagen ville far slappe av.»

i1 sier at han ikke tenker på seg som kristen, men at han er døpt, konfirmert og gift i kirka.

Ved videre samtale om hva han tenker om hva som har formet ham når det kommer til tro, svarer han: «En gammel lærer jeg hadde, en tysklærer, var utdannet teolog. Da vi spurte ham hvorfor han ikke jobbet som prest, svarte han at han aldri hadde fått kallet. Sånn tror jeg det er med å være kristen også. Jeg må få kallet til å være det, og til nå har jeg i alle fall ikke fått noe kall om det. Så det går som det går.»

Videre ønsket jeg å få vite noe om hvordan informantenes tro gir utslag i livet deres. Noe av det som ble sagt, følger videre.

i2 forteller at han 3 ganger har vært erklært død av leger. *«Første gang jeg fikk hjerteinfarkt, fikk jeg morfin. Lyset gikk. Jeg døde. [...] Gud vekket meg. Gud fant meg. Han ventet. Strategisk sett er Gud veldig smart. Han måtte kjøre meg helt ned for at jeg skulle forstå.*

Videre sier han at *«Om noen kommer og spør meg «hva gjør du her?», så kan jeg si «Gud trenger ikke spørre, han vet hvorfor jeg er her».* Han refererer en pastor, og forteller at om kvelden er det godt å kunne si at *«Herre, nå går jeg og legger meg. Om jeg våkner i morgen, er du hos meg. Om jeg ikke våkner i morgen, er jeg hos deg.»*

i4 har troen med seg i hele dagliglivet. *«Når jeg ber aftenbønn, takker jeg alltid for mine foreldre. [...] for den ballasten jeg fikk med. Så langt som jeg kan huske tilbake, har jeg alltid vært glad i Jesus. Han er for meg det absolutt største. Det gir en god trygghet å vite at jeg kan henvende meg til ham. Ingen kjenner meg så godt som ham. Han har aldri lovet at veien skal være rett, men han har lovet å være med meg. Og det er en veldig trygghet. Jeg må kunne be når noe er vanskelig, og takke når livet er bra.»*

i5 beskriver troens betydning for livet slik: *«Troen er en viktig del av dagliglivet. Også med jobb. Vi snakker om det vi holder på med på jobben. Jobb, kirke og privatliv er en helhet. Det er en naturlig del av dagliglivet.»*

i6 sier *«Det har variert hvor sterk troen min har vært, men den har alltid vært der. Det er selvsagt at ungene skal døpes og konfirmeres i kirka. I dagliglivet har jeg det med meg. Jeg tenker og grubler. Er ikke den beste til å be, men kan ha en stille stund med meg selv. Det er godt å kunne be Jesus legge en hånd over det vanskelige. Jo eldre jeg blir, jo mer reflekterer jeg. Kanskje over noe som er dumt, men vi må kunne snakke sammen om alt.»* For i6 er det viktig å ha troen med i alle deler av livet, også døden. Å gjøre det naturlig. Når man er trygg i sin tro blir den en del av livet, en del av deg, ikke noe som står utenfor. Både på godt og vondt.

4.2 Tro og fellesskap

Inkluderende fellesskap er et viktig område av diakoni i Den norske kirke, og en av 4 grunnpilarer (Kirkerådet 2008). I Plan for trosopplæring i Den norske kirke, er et viktig moment at barn og unge skal få tilhørighet til sin lokalmenighet (Kirkerådet 2010). Å være del av et fellesskap anses av mange i kirken som viktig for en levende tro. Dette utspiller jeg på litt ulike måter hos mine informanter. I tillegg til å spørre om hva et trosfellesskap betyr for dem, ba jeg dem også beskrive det de mener utgjør gode fellesskap.

i2 har ikke behov for fellesskap i en enkelt menighet. Han sier at Gud fører ham dit han trengs. *«Jeg trives i mange menigheter. Jeg hører hjemme hos Gud. Tilhørighet til en menighet er ikke nødvendig for meg. Jeg går på ulike møter i ulike menigheter. Det er likevel veldig viktig med fellesskap, fordi det er en stor familie. Det er livsviktig. Søndagen er hellig. Jeg går på møter hver søndag. Fellesskapet trenger ikke være stort. Det er nok å være alene med Gud, eller med bare en annen.»*

i3 mener at fellesskap er viktig for å unngå isolasjon. Men det er ikke først og fremst et trosfellesskap som er viktigst. *«Jeg har ikke et stort behov for en kirke å gå i nå, det viktigste er at jeg prater med Gud. Gode fellesskap er å se hverandre, å dele mat. Det er godt å være her⁶ fordi jeg slapper av. Det er en trygg plass å gå, jeg kjenner mange. Vi er «på hei» i alle fall, og trenger ikke mer.»*

i4 sier om fellesskapets betydning: *Fellesskapet i kirka er viktig for troen min. Men jeg har min tro, og troen min er bygget på steingrunn. Jeg er ikke akkurat en klippe [...] men likevel. Tryggheten er viktig for et godt fellesskap. For at jeg skal være trygg i fellesskapet, må jeg kunne snakke med noen om det som er vondt og trist. Noen å gråte med. Om vi kunne finne det, tror jeg det hadde vært færre mennesker på psykiatrisk sykehus. Etter kirkekaffen forsvinner alle hjem til sitt. Man må vise at vi setter pris på hverandre; det betyr mye. Vi har alle våre særegenheter, og vi har alle våre forutsetninger. Alle kan bidra. Det er viktig å kunne komme sammen med andre, og sette ord på våre følelser. Jeg kan ett afrikansk ord, og det er «sabona», «jeg ser deg». Det er noe av det viktigste for fellesskapet. Mat og klær er*

---

⁶ Med «her» menes velferdssenteret, hvor vi utfører intervjuet.

ikke nok, det er så mye mer som må være tilstede for trygghet. Åpenhet i fellesskap er viktig, uansett hvilket fellesskap det er. Alle trenger ikke utbasunere sine ting, men det er viktig at fellesskapet er trygt nok til at alle kan snakke om det som står på dersom de trenger det. Humor er veldig viktig. Å kunne gråte sammen og le sammen.»

i5 sier om fellesskap: «Jeg kjenner at å være del av et fellesskap betyr ganske mye. Jeg tror det begynner med en tilhørighet, og troen utvikler seg i fellesskap med andre. Det henger sammen, tro og tilhørighet. Å føle at en har en naturlig plass. Det er vanskelig å komme utenfra og ikke føle at en har et bånd, eller en tilknytning til et miljø. Det er nok typisk Den norske kirke; mange står på utsiden og føler ikke tilhørighet, men likevel tilhørighet til Den norske kirke. Det er langt mellom det å føle tilhørighet til Den norske kirke og å begynne å gå jevnlig til fellesskapet, eller definere seg som en del av trosfellesskapet. En prosess i livet mitt, som er positivt knyttet til fellesskap, er at da jeg var ung var det fokus i miljøet på det å være personlig kristen. Å være del av et fellesskap har mer med å hvile i det å høre til, og troen lever i fellesskapet mellom mennesker. Det blir ikke slik at jeg har en personlig tro jeg må passe på, men den kan hvile i fellesskapet. Å snakke om det gjør at jeg kan åpne opp om min tro, det har noe å gjøre med livet mitt. Alle fellesskap har utfordringer. Det som kjennetegner et godt fellesskap er at man har en åpenhet om problemer og går gjennom det og finner ut av det. At vi tåler hverandre. Vi må være rause med hverandre. Jeg tror at det menneskelige fellesskapet i bunn er likt for alle typer fellesskap. Det gir kanskje en annen dimensjon å ha et trosfellesskap. Et godt fellesskap er åpent. Om noen melder seg til noe, blir de ikke stoppet av at «sånn gjør vi det her». Det blir fort klikkdannelser i fellesskap, at en har mer enn nok med seg selv, og da lukker fellesskapet og dør ut på sikt. Vi må tørre å tåle.»

i6 sier: «Gode fellesskap er å være ærlig og åpen. At du ikke ekskluderer. At alle blir inkludert, uten å bli dømt. Alle skal tas imot, og det skal ikke gjøres forskjell på noen. For alle har rett til å bli sett og hørt, og være med i noe. Tilhørighet er det viktigste. Har man ikke tilhørighet, får man ikke fellesskap. Og i et kristent fellesskap er det gjerne noen som kvier seg, da er det viktig å ta imot med åpne armer, å gi dem en sjanse. Da jeg ble spurt om å være med i menighetsråd, svarte jeg at jeg ikke er den som har slitt ut kirkebenkene. Men skal vi ikke representere alle? Om andre hadde visst at ikke bare sliterne av kirkebenkene var med i menighetsrådet, hadde kanskje flere vært engasjert. De utenfor tror gjerne det er en egen

kjerne, men vi er jo vanlige folk. Jeg har lært mye. Mange kristne fellesskap har godt samhold, noe som binder dem sammen. Vår menighet er for liten, folk vil ikke skille seg ut. Vi har likevel gode fellesskap i de ulike deler av menigheten, for eksempel menighetsråd. Viktig å få input fra ulike vinkler, mens man har et felles verdigrunnlag. Men når man sier at man inkluderer, er det da noen som ekskluderes? Er det noen som står på sidelinjen og ikke får være med? Jeg tror folk kan være litt redde for fellesskapene våre. For eksempel nattverd. Er jeg kristen nok, verdig nok? Jeg tror mange kjenner at de ikke kan gå i kirken. Også de faste gudstjenestedeltagerne setter seg bak i kirken; de må holde avstand til alteret. Hvorfor? Det føler jeg er tungt. Noen vil ikke være synlige, har kanskje behov for å gå ut underveis. Det skal vi ha respekt for. Men hva med de som kommer hver søndag? Nattverdfellesskapet kan fort vise hvem som er innenfor og hvem som er utenfor. Vi setter eksempel ved det vi gjør.»

i1 sier: «Jeg har ikke noen behov for å gå i kirka, eller delta på arrangementer. Jeg vil ikke være et ivrig medlem, og tror ikke jeg kommer til å bli det. Jeg har vært i begravelser, men har ingen andre behov for kirka.» Han vil at kristendommen skal beholdes som Norges statsreligion, og sånn sett er kirka viktig. Han sier at hans samboer er buddhist, og han synes religion er spennende, men er opptatt av det kristne verdigrunnlaget i Norge.

4.3 Kirka i samfunnet

i2 fortalte i intervjuet at han anså en av menighetene som en «elitemenighet». Dette pirret min nysgjerrighet, og jeg ønsket å vite mer om hvordan informantene anså forholdet mellom kirke og samfunn, og kanskje spesielt kirka i samfunnet; for kirka må være en del av det miljøet den er i.

Velferdssenteret ble i sin tid startet av en menighetene i kommunen, i1 sier at «[velferds]senteret er viktig. Det er kjempeviktig at det er kommunalt, og ikke lenger et av menigheten sitt tilbud. Slike ting skal være kommunale, ikke blandet med tro og religiøsitet.»

i2 sier at fellesskapet på velferdssenteret «er ikke et «lavterskeltilbud», men et «høyterskeltilbud»; det er Han der oppe som sørger for at vi har dette senteret. Her er alle frivillige, ansatte og besøkende likestilt. Gud bruker ikke trynefaktor. Dette fellesskapet er i seg selv en menighet. Det som kjennes galt med kirken, er at de er så redde for å såre noen. Men det er jo vi som er her. Kirken klarer ikke få til de gode fellesskapene, [lokalmenigheten] er en elitemenighet. De mer velsette i byen kommer foran oss andre. Menneskene ser på meg, men sier ingenting. De dømmer meg, og jeg føler at jeg ikke hører til. De er en kjerne som vil verne om sine egne. Jeg merker motstanden. Men Jesus sier «døm ikke». Noen menigheter i Den norske kirke er likevel gode fellesskap; de ser meg, og ønsker meg velkommen som den jeg er.» Videre sier informanten at han mener de ansatte i kirka er viktige for hvordan fellesskap dannes, og om menigheten føler seg velkommen. Det er for ham viktig at de ansatte er åpen for tilbakemeldinger og samtaler.

i3 holder også velferdssenteret frem som et godt fellesskap, og uttrykker ønske om at kirka var mer blant folk; «De menneskene som holder sammen tilbudet her, er viktige. Vi er som en familie. Det er viktig at kirken er ute blant folk, og husker at alle døpte er medlemmer. De er jo døpt, de fleste, så de hører til i kirka. Det er ikke klærne våre, det vi eier og har, som er viktig. Jeg tror at alle har en tro. Vi hadde det godt i kirka da vi vokste opp.»

Med meg inn i arbeidet med masteroppgaven, hadde jeg en forforståelse av at de frivillige i menighetene kjenner på et godt og inkluderende fellesskap. Men dette ble ikke utelukkende bekreftet;

i4 sier om kirka i samfunnet at «Jeg skulle ønske det var plass til flere i vår kirke, å ta imot dem på deres premisser. Det er sikkert mange som har lyst å komme i kirka, som føler at terskelen er altfor høy. Men det er den ikke, om de bare kommer innenfor. Da er det veldig viktig at de blir tatt imot på en skikkelig måte. Invitere dem med på kirkekaffe, ønske å ha dem til stede. Noen av de faste snakker med sine, de ser ikke de nye. Om vi vil at det skal komme flere folk, må vi si til dem at de må tenke på hvordan det var for dem da de begynte. Kuen har vært kalv. Det er ikke alle som har gått i kirka i alle år, og som har noen å gå med. Mange er usikre, men har lyst å komme, men så er de redde fordi de har hørt at det er mye

«klikkvesen». I Gud hus er det ikke faste plasser, alle er velkommen. Jeg føler meg hjemme i kirka, jeg er glad i kirka, men jeg skulle ønske vi var mer åpen. Det klages over at for få mennesker kommer til kirka, men kanskje vi må sørge for at flere føler seg velkommen? Mange som bekjenner, er de første til å kritisere. Det kan hindre mennesker fra å komme.» Hun sier at vi må se hverandre også utenfor kirka. Det er ikke så mye som skal til. Bare det å bli gjenkjent. «Et smil og et vennlig ord. Du betaler ikke verken moms eller avgifter på det. Det koster ingen verdens ting.»

i5 sier at «i teorien tenker jeg at troen betyr noe for hvordan jeg møter andre. Alle er like mye verdt, og alle kan bidra. Men jeg tror ikke alltid vi klarer det. Det kan hende at andre, sett fra utsiden, ser på det slik at noen er privilegerte på innsiden av et fellesskap. Men jeg ønsker å ha et fellesskap hvor alle er velkommen. Dette føler jeg testes en del i Den norske kirke, fordi en stor del av menigheten kommer sjelden. Jeg er sterkt knyttet til folkekirken, og det er viktig for meg å uttrykke at alle er like velkomne som de som kommer hver uke eller er veldig aktiv. Det har med trosgrunnlaget å gjøre. I menighetssammenheng tror jeg at det for mange er en høy terskel å gå på gudstjeneste. Da er det en fordel med små, naturlige møteplasser. Trosvandring, noen som har vært med i samlinger i løpet av uka, beveger seg, og troen er i en naturlig prosess. Viktig å respektere folk for der de er. Derfor tror jeg alle møteplasser er viktig for kirka. Jeg vet ikke hva som gjør terskelen, men den er nok for høy for noen. Kanskje vi er for lite flinke til å utfordre til tro og tjeneste? Men inngangsporten for alle mennesker som er medlemmer av Den norske kirke, kan med fordel være å spørre mennesker om å bidra, ikke om de tror. Å tørre og spørre utenfor den indre kretsen.»

i6 sier om når kirken planlegger tiltak for grupper; «Vi må gjøre ting sammen med andre. Kanskje også planlegge sammen med andre. Vi må gjøre ting med folk, ikke for folk.»

5 Drøfting. Lokalsamfunnets diakoni

Med bakgrunn i utsagn presentert i kapittel 4, og teori presentert i kapittel 3, har jeg fått stor nysgjerrighet når det gjelder hva som gjør gode fellesskap, og hvordan diakonen i menigheten kan bidra til gode fellesskap. For vi må være der mennesker er, om det er medlemmer av menigheten, beboere i lokalsamfunnet, eller om det gjelder å bidra til at frivillige opplever glede i sin tjeneste, og ønske om å fortsette. I denne delen av oppgaven vil jeg ta for meg det jeg kaller «lokalsamfunnets diakoni», og hvordan diakonen aktivt kan være en viktig del av menigheters gode fellesskap.

5.1 *Diakoni er evangeliet i handling*

Diakonal handling skal uttrykke og vise til Guds kjærlighet og nåde, formidle håp om fornyelse og oppreisning. Handlingen skal preges av rettferdighet, myndiggjøring, verdighet, helhetstenkning, kvalitet og respekt (Skjevesland 2009). I skapelsesberetningen fra første Mosebok beskrives hvordan mennesket skapes i Guds bilde. Ut fra dette legges menneskets verdighet; vi er skapt av Gud, og alt det han skaper er godt. Ved å være skapt i relasjon til Gud og medmennesker, er ansvaret vårt overfor hverandre med på å definere hvert enkelt menneskes verdi, og skal gjenspeile Guds kjærlighet for menneskene i hverandre (Sommerfeldt 2004). Diakoni er evangeliet i handling. Det er «sabona»; å se hverandre, ikke for de egenskaper og den kompetanse hver enkelt har, men som en del av Guds speilbilde. Diakoni er å løfte hverandre opp fordi vi tror at Jesu handlinger, beskrevet gjennom evangeliene, hele tiden var å se mennesker og det vakre i at de er skapt, og fordi vi skal følge Jesu ord og eksempel. Uavhengig av hva livet ellers har gitt hver enkelt, og hva vi eier, har og kan. Jesus kom for å kalle syndere, ikke rettferdige. Han gjorde gode gjerninger mot sine medmennesker. Profeten og loven i ett skulle oppfylles ved ham. Brødet og vinen, Jesu blod og kropp som gis i nattverden, rekkes til alle, både gode og onde, troende og tvilende, sannferdige og hyklere. Gud gir skapelsens goder til alle, og slik er det alltid. Guds kjærlighet rekkes til alle, og gjennom sin kjærlighet gir han det hver enkelt av oss trenger (Gomez 2000). Dette må også diakonien, i aller største grad, vise. Diakoni er å virkeliggjøre og handle etter det Jesus gjennom sitt virke på jorden gjorde. Evangeliene forteller at hans diakonia var å gi mennesker tro på seg selv, håp om noe større for livet, han kjempet mot urettferdighet, og mot religiøs og politisk ledelse som krenket menneskeverd og likeverd. Syke, utlendinger,

kvinner, barn, syndere og utstøtte ble sett, inkludert, og vist omsorg. Slik skal også i dag hele menigheten tenke og handle; vi skal vise nestekjærlighet, inkludere, kjempe for rettferdighet og verne om det skapte. En diakon alene kan ikke bære hele dette ansvaret alene, det er noe hele menigheten må gjøre (Skjevesland 2009). Å være ansatt diakon er å bidra til at menigheten ser dens utfordringer, og sammen med andre ansatte, frivillige og rådsmedlemmer søke å finne gode løsninger og tiltak for å møte disse utfordringene. Å være diakon er å tilse at menigheten møtes med diakonal forkynnelse i gudstjeneste og andre sammenhenger (Kirkerådet 2000). Menigheter med ansatt diakon synes å møte politiske, sosiale, religiøse, teologiske og samarbeidsmessige utfordringer på en hensiktsmessig og løsningsorientert måte (Angell 2011). Men diakonen er avhengig av frivillige som stiller opp og kan bidra med både ressurser og tid. Diakoni er noe som må gjennomsyre menigheten, og som alle ansatte må være oppmerksom på at skal være med i tiltak, gudstjenester og møter. Både rusmisbrukere og frivillige i menighet legger frem utfordringer med tjeneste og med å kunne komme til kirka. Som diakon er det viktig å fremme evangeliets budskap om at hvert enkelt menneske er verdifullt gjennom å ha blitt skapt og formet i Guds sinn,

5.2 *Å møte, å være, å gjøre. Diakoni utenfor kirkerommet.*

Ingen skal laste

en annen for slikt

som hender så mangen mann:

lett kan den mektige

lysten gjøre

den klokeste kar til en narr.

(Håvamål)

Mye av litteraturen om rus handler også om skam. Det er mange og ofte sammensatte grunner til at noen mennesker ender i rusmisbruk og -avhengighet. Det er både biologiske, psykologiske, sosiale og miljømessige årsaker for bruk og misbruk av rusmidler (Daley og Marlatt 2007). Samfunnet godkjenner til en viss grad bruk av rusmidler; alkohol kan i noen sammenhenger ses på som et godt følge til mat, i andre sammenhenger er den et rusmiddel

som gjør mennesker avhengig og aggressive. Noen narkotiske stoffer defineres som medisinerbruk, noen defineres som rusmiddel. Skillet mellom positivt og negativt rusmiddelbruk er sterkt, og overdreven bruk blir fort omtalt som misbruk (Henriksen og Sande 1995). Gjennom det nye testamentet og fortellinger om Jesu møte med mennesker, understrekes viktigheten av å møte mennesker i deres virkelighet, der skam og skyld er tilstede, og ta denne på alvor for å kunne gi dem det de trenger (Okkenhaug 2002).

Gjennom samtaler med informanter, samt i mitt arbeide i møte med rusmisbrukere, opplever jeg lite prat om og fokus på skam. Informantene aksepterer at livet er blitt som det er, og kan fortelle mye om hva som har ført til rusbruk, hvordan livet nå arter seg, og hva de ser for seg for fremtiden. De viktigste møtestedene er der de opplever seg sett for den de er, og ikke dømmes for hva livet førte med seg for dem.

I helse- og omsorgstjenesteloven som trådte i kraft 01.01.2012, stilles det krav til at helsevesen og kommune samarbeider med andre instanser med relevant faglig kompetanse. Dette er del av samhandlingsreformen. Diakoner har helse- og sosialfaglig eller pedagogisk utdanningsbakgrunn. Med master i diakoni erverves også kunnskaper om blant annet ledelse, teologi, sjelesorg og samtalekompetanse. Å inngå gode samarbeid med helsevesen, og kommunens ulike tiltak for mennesker med ulike utfordringer og hjelpebehov, kan og bør være et ønske fra kirke og diakon. Slik har man mulighet til å synliggjøre diakonien i menighet og lokalsamfunn, og kirka kan bli med inn i livet til mennesker. Fordi vi ønsker å møte mennesker gjennom diakoni, gjennom å se og anerkjenne slik Jesus viste og gjorde. For Gud bruker ikke trynefaktor. Det er menneskene i menigheten, ikke bare i kirka søndagsformiddager, vi er ansatte og frivillige for og med. Kirken må være ute blant folk, og huske at alle dømte er medlemmer. Vi må passe oss for å bli en «elitemenighet», en kirke så innsnevret at det kun er for de få. Det kan være avgjørende for hvordan lokalsamfunnet anser kirken som en naturlig og ønskelig del av livet og offentligheten, og for oppslutningen om de tiltak og tilbud kirken har, både i dagliglivet og i de store livsbegivenhetene. Slik Bonhoeffer ønsker å gjøre kirken til kirke for andre, må også diakonien følge. Det er mange gode og flotte ord om hva diakonien er og skal være, men dette må også settes ut i praksis. Ifølge Kirkerådets (2000) rundskriv «Retningslinjer for kateketens og diakonens gudstjenestlige funksjoner», punkt 3.1.2, skal diakonen ha «et særlig ansvar for at det diakonale aspekt kommer fram i

forkynnelsen» (Kirkerådet 2000: 2). Diakonen skal også lede og menighetens diakonale arbeid, og har ansvar for rekruttering og opplæring av frivillige. Med den bakgrunnskunnskapen og utdanningen en diakon har, må menigheten og diakonen selv forstå dette viktige oppdraget og aspektet av arbeidsoppgavene. Den teologiske bakgrunnen gjør diakonen utrustet til å gjøre gode, teologiske refleksjoner, slik at han eller hun kan være viktig i gudstjeneste og soknebud, blant andre steder. Den sosialfaglige eller pedagogiske bakgrunnen gir diakonen unik kunnskap om mennesket, og gir en stor fordel i å kunne samarbeide med andre instanser og å tilby bidrag til mennesker og helsepersonell som trenger åndelig hjelp og veiledning. Jeg har selv erfart at det i møte med helsepersonell letter på stemningen når jeg forteller at min faglige bakgrunn er som sykepleier; dette kan de relatere til. Men som diakon har jeg ikke rapporterings- og journalføringsplikt, og jeg har tid. Det styrker ofte samarbeid.

Å møte mennesker der de er, er viktig for å kunne bidra med noe som skal ha betydning i hverdagen. Å virkelig følge Jesus, og møte mennesker som Gud bilde, uavhengig av tro, kulturell tilhørighet, legning, hudfarge, egenskaper og evner, oppvekstvilkår, utfordringer, midler og annet vi mennesker bruker til å gruppere hverandre, er en utfordring som diakonen har ansvar for å ta tak i. Hele menigheten må med. Det handler om å møte mennesket der det er, å være til stede, å gjøre gjerninger i Jesu eksempel. Det handler om diakoni også utenfor kirkerommet.

5.2.1 Språkets makt II

Lykkelig han
som får høre fritt
ros og ømme ord;
ugreit er det
når andres dom
ligger i lukket bryst.

(Håvamål).

Språket vi bruker, er med på å definere hva som er normalt og hva som er viktig og vesentlig i samfunnet vårt. Vi definerer hvor andre mennesker hører til, ut fra visse egenskaper. Vi deler hverandre inn i grupper, som «flyktning», «innvandrer», «muslim», «kristen», «psykisk syk», «enslige» med mer. «Rusmisbrukere» er også en slik gruppe. Menneskene i denne gruppen havner utenfor det normale rom, inn i det rommet som kan betegnes som «heterotopisk». Dette rom er det som må bli sentrum av diakonien, ikke de rommene som anerkjennes som normale. Når heterotopien settes i sentrum, gjøres diakonien profetisk, fordi den klassiske kallstanken gjenvinner relevans. Den tilhører det kirkelige embete. Dersom diakonien lar være å berøre heterotopien, «vil både diakonien og det kirkelige embete markant svekkes av den truende blandingen av anemi, reformert teologi og modernitet, og nesten uhelbredelig sykdom som rammer hardt». Vi må tørre å gå inn i de ukjente rommene, å møte mennesker med det de står i, og utfordre teologien, kirken og samfunnet på å være relevant for menneskene i menighet og lokalsamfunn. I den kirkelige debatt om diakoni, er heterotopien i homotopien det overskridende og profetiske. Wyller (2006) mener at man kan kalle kirken for heterotopisk. Diakoni i seg selv kan fremstå som heterotopisk, ved at man velger å bryte ut av det tradisjonelle, «normale», kirkeliv som gjerne består av forkynning og gudstjeneste. Diakoni går inn i kjernen av menneskelig lidelse og glede, av menneskets følelsesregister og åndelige behov. Det profetiske og det handlende tilhører kristentroen, og diakonien er derfor en del av det kirkelige embete. Kirkens, og diakonens, oppdrag er å være «og-between»; diakonen er budbringer, slik Collins definerer det, og skal jobbe med empowerment og at mennesker kan holdes oppe i sin egenverdi. Det andre rom, heterotopia, konstraterer det første rom, homotopia, og bidrar til nødvendige endringsprosesser. «Det er i spenningen og møtet mellom profetisme og kall at diakonal endring finner sted [...], når heterotopien gjøres til diakoniens mål og innhold» (Wyller 2006:282).

Når det heterotopiske får gjøre seg gjeldende i diakonal handling, får det betydning for det liturgiske, det praktisk-diakonale og fellesskapet. Bare de som skal representeres kan representere. Kun rusmisbrukere selv kan bidra til å utvikle det diakonale bidraget som trengs. Kun helsevesen og velferdssenter kan definere de diakonale utfordringer som må møtes. Språket fører til mening for de som hører eller leser, og diakonen må bidra i heterotopiens

trussel mot homotopien, og sørge for at også de i det andre rom skal ha en stemme og et språk som skal høres. Språket har makt.

5.3 *Fellesskapets hellighet. Diakonen som brobygger.*

Ofte vet de ikke sikkert,
de som sitter i huset,
hva det er for slags kar som kommer;
så god er ingen
at han er uten feil,
eller så ussel at han ingenting kan.

(Håvamål)

Den norske kirke er i Grunnlovens §16 definert som en folkekirke. Men den fremstår fremdeles som en del av maktstrukturen, og kan oppfattes som en bevegelse ovenfra og ned. Ord har en sterk symbolverdi, og ordene vi bruker må veies nøye. En folkekirke er en kirke for folket, og eksisterer ikke for seg selv, men for verden. Å være Guds medarbeidere for å styrke menneskers relasjon til Gud og skape en bedre verden, er det kirken er sendt til verden for, det er kirkens misjon. Et viktig demokratisk prinsipp i tenkningen om kirken, er at alle dens medlemmer må stå til regnskap for hverandre. Derfor må den være åpen, gi rom for styringsrettigheter, og ikke være elitistisk (Fotland 2015). Spenningen mellom enhet og mangfold er til stede, men må være der, i heterotopien og i kirken som et annet rom, for å kunne være en motsats til andre verdier i samfunnet.

Gjennom siste halvdel av 1900-tallet hadde Michel Foucault stor innflytelse på hvordan vi ser på fenomenet *makt*. Makt er et sentralt begrep i kritisk teori. Foucault holder frem et mer nyansert bilde av makt enn det som tidligere var den vanlige oppfatningen (Askeland 2006). Der makt ble tildelt personer i høyere stillinger i samfunnet, brøt Foucault med samfunnets og vitenskapens oppfatninger, og viste til at makt er en etablert sannhet i oss selv og våre relasjoner. Makten ligger i hva enkeltmennesker og samfunn ser på som det normale, som riktig. Dersom noen påstår at det du gjør er feil, og dersom andre er enig i påstanden, er det

slik det er. Slik vil også enkeltindividene kunne tenke at dets handling og tanker er feil. Som individer bærer vi samfunnet «i» oss, og gjennom kommunikasjon i relasjoner skaper vi dette samfunnet. Både individet og samfunnet står i et gjensidig avhengighetsforhold til hverandre. Noe av det som binder oss sammen, er at vi deler oppfatning av meningen rundt ord og symboler; språket vårt, og dets kontekst. Makt har flere former og utøves gjennom individer og strukturer. Kunnskap og makt påvirker hverandre gjensidig, og Foucault er opptatt av hvordan kunnskapsstrukturer skapes, får gjennomslag, og hvordan de fører til at noen meninger blir rådende i samfunnet. Makt utøves av individer, ved valg om deltagelse, påvirkning, manipulering og utøving av kontroll over en diskurs (ibid.).

Det finnes flere diskurser, blant annet moralsk og romantisk diskurs. De forteller oss hvordan vi skal oppføre oss overfor andre, i spesifikke situasjoner. Men idealer diskuteres, endres og vedlikeholdes i tiden. «Det normale» konstrueres ut fra hvordan noen fører gode og aksepterte argumenter for det, og det blir en komfortsone for mennesker å befinne seg innen dette normale. Men vi begrenses også av det, og dominante diskurser tas for gitt (Øfsti 2008). Gjennom kritisk refleksjon søker vi etter hvilke diskurser som bidrar til å skape oss selv og de andre i den gitte situasjonen (Askeland 2006). Det er viktig for mennesket å bli akseptert av omgivelsene og dem man står i relasjon til. Men vi må kunne stille spørsmål ved om den rådende sosiale orden, og de handlinger som tas for gitt, kan virke diskriminerende, undertrykkende eller urettferdig (ibid.). Diakonen og diakonien er en viktig stemme inn i samfunnsdebatten, og har plikt til å ta på alvor de som havner utenfor normalen.

De 4 grunnpilarene for det diakonale oppdrag i kirken reflekterer omsorg for hele mennesket, med det vi alle står i av smerte og lidelse, kjærlighet og nåde. Gud ble selv menneske, og kjenner alle våre prøvelser, gleder og sorger. Kirken og diakonien skal gjenspeile det helhetlige mennesket, den skal gjennom ord og handlinger vise hvem Gud er. «Der mennesker får bekreftet sin egenverdi, er Gud til stede. Gjennom handlingen kan man åpne for de dypeste verdier i livet, - for Guds nåde» (Skjevesland 2009:19). Inkluderende fellesskap er en av grunnpilarene for diakoni, sammen med nestekjærlighet, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet. Å sørge for gode fellesskap, der hvert enkelt menneske ses og tas på alvor, der skapes det også rom for å ivareta alle de 4 diakonale områdene. Informantene gir noen utfordringer til diakonen i lokalmenigheter i Den norske kirke; både brukerne av kommunens

rusomsorgstilbud og frivillige i menigheter, snakker om «klikkvesen», «den indre krets», «elitemenigheter» og redsel for å skille seg ut.

Kirkens sendelse inkluderer invitasjon og tjeneste. Den inviterer til å delta i dens sakramentalforvaltning, men også til tjeneste. Mennesker og aktorer skal inviteres til å «utøve sin sendelse i tjenester for mennesker og lokalsamfunn utenfor kirkerommet, i det de ortodokse kaller liturgien etter liturgien» (Sommerfeldt 2015:108). En kirke som er tjenende og inviterende overfor alle mennesker, er det som kjennetegner en åpen og inkluderende folkekirke (Fotland 2015). Folkekirken lokalt og nasjonalt må bygges slik at den tilpasses til å utøve det den er sendt for også utenfor kirkerommet, til ulike sektorer i samfunnet. Gjennom ulike forskninger og politisk bestemte planer beskrives virkeligheten kirken må forholde seg til. Gjennom samhandling, og ved å forstå sin rolle som en del av samfunnet, kan lokalkirken utvikle handlingsalternativer og allianser til gode for mennesker i alle samfunnslag, og bidra til gode demokratiske beslutninger og prioriteringer, og oppnåelse av disse. En samfunnsengasjert kirke, som er til stede i konkrete lokalsamfunn og involvert i dets ulike sektorer og menneskelige forhold, forankret i Guds handling i sakramentene, kan bidra til å bryte sekulariseringens differensiering. Den kan vise relevans og legitimitet i menneskers liv og i de politiske beslutninger som skal tas (Sommerfeldt 2015).

I nutiden, när de kristna på nytt blir en grupp inne i en majoritet av människor, som icke tror på Kristus, är det viktigt att återvinna 100-talets positiva och öppna syn på «hedningarna» runt omkring kyrkan. Varje människa – bokstavligen varje – är, enligt denna tro på Skaparens pågående verk i världen, ett Guds verktyg (Wingren, gjengitt i Sommerfeldt 2015).

En folkekirke som forankres i Guds handling i nådemidler, med geografisk tilstedeværelse i lokalsamfunn og nasjon, kan gi «grunnlag for en bærekraftig kirkelig strategi med en ekklesiologi forankret i kirkens identitet og sendelse» (Sommerfeldt 2015:109). Ved tilstedeværelse også utenfor kirkerommet, vil vi kunne være troverdige for enkeltmenneske og samfunn. «En sann folkekirke skulle derfor ha som sin primære identitet at den inngår i Guds store *laos* som skapes i Kristus og rommer alle folk og kulturer» (Johnsen 2015:80).

Diakonen er bærer av kirkens laos. Diakonen skal sørge for at mennesker ses og får gi av sine ressurser til fellesskapet. I heterotopien skal diakonen bidra til empowerment, være «go-between» og tale saken til de som faller utenfor homotopien. Dette gjøres best ved at de som er i det andre rom får komme med sine krav til utforming av gode krav og møteplasser. Diakonen skal være leder av dette arbeidet, og er kvalifisert til det gjennom sin kjennskap til ekklesiologi, teologiske refleksjon, og viten og kunnskaper om mennesket.

Det finnes flere hundre definisjoner på ledelse. Det siste hundreåret har det vært forsket svært mye på begrepet og dets innhold, og ulike lederteorier og –modeller er utviklet. Noen felleskomponenter finnes, og flere av definisjonene inneholder ordene «mål», «måloppnåelse», «organisasjon» eller «gruppe», «struktur» og «mellommenneskelig prosess» (Andersen 2011). Gary Yukl mener at det er unødvendig å utforme en enkelt definisjon som skal romme all type lederskap, og at det må fokuseres på definisjoner som passer i den enkelte organisasjonen eller til de ulike lederstiler. Han gir følgende definisjon:

«Ledelse er den adferd som ett eller noen individer i en gruppe, organisatorisk enhet eller organisasjon utviser og som gjelder systematisk påvirkning på de andre med sikte på at gruppen eller organisasjonen skal løse sine oppgaver og nå gitte mål» (Andersen 2011:19).

Diakonen har et spesielt ansvar for å være ensidig, for å engasjere seg i samfunnsdebatten, og for å sørge for at marginaliserte grupper ivaretas og løftes opp og frem.

5.3.1 Diakonale utfordringer lokalt

Det er store ord som beskriver diakoni, og diakoni er en stor oppgave hele menigheten og staben har ansvar for å overholde. Likevel er det den ansatte diakonen som har ansvar for å se til at dette gjøres, og at menigheten har tilstrekkelige tilbud og tiltak til å dekke det diakonale behovet som til enhver tid er gjeldende.

«Diakoni skjer alltid i en samfunnsmessig kontekst fordi kirken er en del av samfunnet lokalt, nasjonalt og internasjonalt (Kirkerådet 2008:13).» «Diakonien har et spesielt ansvar der få eller ingen bryr seg. Gjensidighet og respekt for hverandres verdighet er grunnleggende» (Kirkerådet 2008:7).

Ut fra mine undersøkelser, og informantenes tilbakemeldinger, vil jeg trekke frem noen lokale utfordringer, som også kan tenkes å være gjeldende i flere menigheter i Den norske kirke. Jeg vil reflektere over og drøfte mulige løsninger på fremlagte utfordringer.

i. Dagligliv og tro

Tilhørighet i et fellesskap er viktig for å kunne vokse og trives. Det er det også for troen vår. Å kunne dele noe en står felles om, et sted man er trygg på at følelsene blir tatt på alvor og imøtekommet, er noe av det som betegner et godt fellesskap. Vår oppvekst kan prege oss og hvordan troen får utviklet seg, men det er mye som tyder på at de fellesskapene man kommer inn i i løpet av oppvekst og voksenliv, er vel så viktig for hvordan tro får uttrykk i hverdagen. Dette må diakon være oppmerksom på; fellesskapene er vel så viktig for voksne som for barn, og som det man får med seg i familien. Måten vi møter menighet og mennesker, må også skje i en forståelse av hva annet hverdagen bringer. For mange er jobb, kirke og privatliv en helhet, og det man opplever i kirka tas med rundt middagsbordet og i lunsjpausen på jobb. Om troen skal bli en del av hverdagen, om den skal bli tydelig og relevant, må kirken og dens ansatte og frivillige legge opp til at det skal fungere. Derfor kan ikke kirken være kun søndagsformiddag. En bonde kan ikke ha anledning til å komme dit, og det kan heller ikke de som arbeider søndagen. Gode fellesskap utenfor kirkerommet er derfor viktig å etablere. Fellesskapene må preges av å være åpne for dem som ønsker å komme. Skal vi lage fellesskap der noen skal inkluderes, må vi også forstå at dette kan måtte fordre at noen ekskluderes. Tiltak kan med fordel planlegges i samarbeid med dem som er i målgruppen. Å få eierskap til det som skal tilbys av møteplasser, kan bare skje gjennom å være med fra starten av prosessen. Å få lage og spise middag sammen, eller være del av en hverdagsmesse.

Vi må ikke stille krav til hvordan mennesker skal utøve sin tro. Vi ønsker fellesskap som troende, fordi det kan gi gode vekstvilkår for tro, sammen. Men selv de som ikke sliter ut

kirkebenkene, skal ha rett til å bli hørt og være en del av kirka. Det er ikke det vi gjør eller presterer som avgjør vår verdi. Vi er likeverdig gjennom å ha blitt skapt i Guds bilde, vi er alle elsket av Gud. Det er ikke alltid lett å kjenne på kjærligheten, selv ikke for dem som jobber i kirka, men like fullt må kirken med sin diakoni være en bærer av kjærlighetsbudet. Å gjøre rettferdiggjørelseslæren relevant i dag ved å være en motpart til statussamfunnet, er med på å feste kirkas viktighet til samfunnet. Slik kan vi nå ut til mennesker, og å være i heterotopiens rom og kjempe ved siden av mennesker som ikke når opp til noen av de standardene som settes, også kun ved antakelser og ved den sterke kjernens meninger, er et av diakoniens og diakonens viktigste anliggender (Dietrich 2005; Wyller 2006). For «diakonien har et spesielt ansvar der få eller ingen bryr seg» (Kirkerådet 2008:7).

Gode fellesskap er altså viktig for en tro som skal trives og vokse i hverdagen. Etter samtaler med informanter, er det noen kriterier for gode fellesskap som gjentar seg mer eller mindre hos alle, uavhengig av om de er «kirkevant» eller ikke;

- *trygghet*. Å kunne gråte og le sammen i fellesskapet. Å bli inkludert uten å bli dømt. At nye mottas med åpne armer. Vi kan med fordel spørre om hvilke interesser de har, og hva de kan bidra med i fellesskapet, heller enn om de tror. Med trygghet i et fellesskap, kommer også åpenhet. Åpne fellesskap, åpne dører, bidrar til at nye mennesker kan komme til, og hindrer at fellesskapene lukker seg og «dør ut på sikt» (i5).
- *størrelsen på fellesskapet er ikke relevant*. «Gud trenger ikke spørre, han vet hvorfor jeg er her» (i2). Men tilhørighet er viktig for at troen skal utvikle seg, for at man skal kunne la troen hvile i fellesskapet.
- *sabona*; jeg ser deg. I et godt fellesskap ser vi hverandre, og vi blir sett. «Vi er på hei, i alle fall, og trenger ikke mer» (i3). Å dele mat, å dele klær; men mat og klær er ikke nødvendigvis nok. Mye annet må være tilstede, slik at man oppnår trygghet i fellesskapet. «Det er vanskelig å komme utenfra og ikke føle at en har et bånd eller en tilknytning til et miljø» (i5). Det er viktig å være åpen for å få «input fra ulike vinkler, mens man har et felles verdigrunnlag» (i6). Om mennesker er redde for fellesskapene våre, har vi et stort ansvar for å åpne opp, for å se hverandre og andre. Nattverden trekkes av i6 frem som et eksempel. Diakoni skjer gjennom gjerninger; handling og forkynnelse. Rettferdighet og frelse gis i nådegave fra Gud, ingen kan gjøre seg den fortjent på egenhånd (Dietrich 2005). Sakramentene er med og styrker fellesskapet,

og i gjerning og forkynning har diakonen et viktig ansvar for at nattverden som et sakramentalt fellesskap er tilgjengelig for alle som ønsker å delta i den. «Gud bruker ikke trynefaktor» (i2).

- *å tåle*. Åpenhet fører også til at de som er i fellesskapet må tåle hverandre. De må tåle teologiske uenigheter, praktiske ulikheter, og gå gjennom de utfordrende tidene sammen. I utfordrende tider må man være raus, noe mange forventer i et kristent og åpent fellesskap. Slik kan en komme styrket ut av en konflikt.

ii. Elitemenigheten

i2 bruker benevnelsen «elitemenighet» om Den norske kirke, og betegner på samme tid en menighet som ikke klarer å få til de gode fellesskapene. Han sier at «menneskene ser på meg, men sier ingenting. De dømmer meg, og jeg føler at jeg ikke hører til. De er en kjerne som vil verne som sine egne. Jeg merker motstanden». Men det er ikke bare denne informanten som beskriver menigheten i Den norske kirke slik. i3 ber de ansatte i kirka om å huske at alle døpte er medlemmer, og være ute blant folk. Gudstjenesten er ikke nok, og det kanskje spesielt fordi mennesker ikke finner sin plass i gudstjenesten. Også de frivillige snakker om noe tilsvarende. i4 beskriver det som «klikkvesen», i5 sier at mennesker fra utsiden ser på menighetens fellesskap som bestående av noen få privilegerte i den indre kretsen, og i6 beskriver det som et fellesskap for en egen kjerne. Dette gir klare utfordringer for kirka generelt, og for diakonien spesielt. For om det utvikler seg klikkdannelser, vil fellesskapet dø ut. i6 påpeker at vi må være mer tydelige på at menighetens fellesskap ikke kun er for «eliten», at det er «vanlige folk» som gjør fellesskapet, og at det kan åpne opp for at flere engasjerer seg. Likevel ser hun det utfordrende i å skape åpne fellesskap i en liten menighet, fordi mennesker vil unngå å skille seg ut, og fordi noen er redde for fellesskapene. i2 skulle ønske at kirka var mer åpen, og snakker om tilfeller der hun har snakket med personer som ikke vil komme tilbake fordi de får vite at de har tatt noens plass. Men «i Guds hus er det ikke faste plasser, alle er velkommen. [...] Mange som bekjenner, er de første til å kritisere. Det kan hindre mennesker fra å komme» (i2). Hun beskriver så godt at kuen har vært kalv; vi må huske at det er utfordrende når man kommer inn i et nytt fellesskap, og hele tiden ha dette med oss når vi ser nye mennesker.

At mennesker utenfor den «indre kjerne» i menigheten anser denne som en «elitemenighet», kan man forstå. Noen er innenfor, inkludert, i fellesskapet, andre er ikke. Det er et viktig

moment at også frivillige kjenner det slik. Diakonen har et ansvar for å sørge for åpne fellesskap, hvor alle som ønsker å komme blir tatt imot på en god måte. Jesus viste gjennom sin diakoni hvordan han tok imot mennesker, uavhengig av hvem de var, så lenge de ønsket et fellesskap med Ham. Slik skal også kirken etterleve Jesu ord og gjerning.

iii. Kirkens plass i samfunnet

Kirken må ha en naturlig plass i samfunnet, være en del av det. Da må også kirken se sitt ansvar for å fremstå slik, og ikke som noe «på siden av samfunnet». i1 mener det er en fordel at velferdssenteret ikke lenger drives av et kirkesamfunn, men av kommunen. Diakonen har et spesielt ansvar for å søke samarbeide med andre organisasjoner og instanser i kommunen, både religiøse og ikke-religiøse.

«Samarbeid er nødvendig og gir store muligheter. Det anbefales å søke samarbeid innen kirken, mellom andre kristne kirker og i forhold til organisasjoner og institusjoner, offentlige instanser og også med grupper fra andre religioner» (Kirkerådet 2008:8).

i2 vektlegger at ansatte i kirka er viktige for troverdighet og for om fellesskapene føles gode og menigheten føler seg sett og velkommen. Da må ansatte være åpne for tilbakemeldinger, diskusjoner/uenighet og samtaler. «Skapes det større bevissthet om hvordan vi ter oss som troende, kan det være en begynnelse i kirkens bestrebelse på å vinne folket tilbake» (Simonnes 2016:25). En kirke som bare er for de få, eller som menigheten selv ser på som kun for de få, er det noe grunnleggende galt med (Simonnes 2016). For de fleste i dagens samfunn er fremdeles døpt og medlemmer av kirken, og det er disse vi må nå ut til og være blant og for. Selv om det er snakk om en vikarierende religiøsitet, en «believing without belonging». Som kirke kan vi ikke hvile i at kirka alltid vil være relevant. Vi ser at antall døpte, konfirmerte, vigde og gravlagte i regi av kirken er synkende, og vi må ta grep for å gjøre kirken relevant og ønsket i menneskers liv. Her har diakonen gjennom sin utdanning og faglige og erfaringsmessige/yrkesmessige bakgrunn et godt utgangspunkt for å kunne veilede og utruste både kolleger og frivillige. Kirka må være en del av samfunnet. Diakonien må tilpasses de utfordringer man til enhver tid ser i samfunnet den er del av.

5.3.2 Aktiv diakoni i lokalsamfunnet

Diakoni har alltid handlet om å møte ulike utfordringer i samfunnet. Bibelen forteller om hvordan de tidlige diakoner fikk ansvar for å ta vare på mennesker som trenger annet enn bare å høre ord om Jesus (Apostlenes gjerninger kapittel 6; de fremmedes enker tilsidesettes ved «den daglige utdelingen»). De tidlige kirker hadde ansatte diakoner til å dele ut brød og vin som var til overs etter nattverdsutdeling i kirken, til de i samfunnet som trengte det. Gjennom diakoniens ulike paradigmeskifter ser vi at fokus stadig rettes mot det som kreves i samfunnet.

Slik må man også i dagens Norge, i kirken, søke mot lokalsamfunnets utfordringer, og finne gode løsninger på å møte dem. Den diakonale masterutdanningen bygger på «bachelorgrad eller tilsvarende innenfor sosialfaglig, helsefaglig, pedagogisk eller praktisk-kirkelig utdanning» (VID vitenskapelig høyskole 2018). Dette er grader som gir innehaveren god kunnskap om mennesket, kommunikasjon og forutsetninger for blant annet læring, mestring og trivsel. Det gir også innføring og kunnskaper om samfunnsstrukturer. Master i diakoni bygger videre på dette, og tilfører kunnskap om sjelesorg, utvidet kompetanse om kommunikasjon og samtaleteknikk, ledelse i kirke og samfunn, teologi og bibellære, lære om samfunnsvitenskap og globaliseringsprosesser, etikk og annet. Diakonen har altså gode forutsetninger for å kunne arbeide samfunnsrettet fra kirken, og å ha fokus på ulike grupperinger i samfunnet, og hvordan kirka best kan møte sosiale, kulturelle og politiske utfordringer.

Diakonien som skjer i og gjennom møter mennesker imellom, kan ikke måles i tid eller effekt. Tilstedeværelsens pris er tillit og respekt, åpenhet og trygghet. Det engelske ordet for menneske er «human being», ikke «human doer», og kan si mye om at det å være, men ikke gjøre eller prestere, er det som er viktig for mennesket. Å forstå at diakoni må foregå i samspill mellom kirke og utfordringene i samfunnet, at de andre/fremmede rom, heterotopi, ikke er normalen, men likevel finnes som en integrert del av samfunnet, og at ved å kjenne disse rommene, kjenner man det som ekskluderer og ekskluderes, er også å forstå kritikken som rammer dem rammer kirken. De møtes med borende kritiske blikk fra det andre, velfungerende, normale rom. Diakonien må ha en heterotopisk praksis (Wyller 2006). Den diakonale, eller også kirkens, suksess kommer ikke gjennom å måle arbeidet og møter i tid og utgifter eller inntekter, ved hvor mange som kommer til tro eller antall mennesker som melder

seg frivillig i menighet. Mennesket i seg selv må alltid være målet, og aldri et middel. For å kunne hjelpe et menneske, må begge parter først forstå at det er hver enkelt selv eier sitt liv, valgene sine og muligheter for endringer. Som «hjelper» kan man ikke gjøre annet enn å anerkjenne, akseptere og stå og gå ved siden av den som søker hjelp. Rettferdighet kan ikke måles i hvilken hjelp de ulike mennesker får, men i hvilke behov som kan stilles hos hver enkelt. Og et menneske er aldri bare det du ser, men så veldig mye mer (Hilden og Taksdal 2015).

Det finnes noen viktige motiver for å ønske og være frivillig, særlig i sosiale organisasjoner (Habermann 2007), som kirken er. De viktigste motiver er

- Verdier. Vår bakgrunn, medmenneskelig forståelse og medfølelse.
- Identitet, og hva som er våre relasjoner til frivillig arbeid. Dette avhenger blant annet av læring.
- Læring. Hvordan vi forholder oss til andre, toleranse, selvutvikling. Dette er spesielt viktig hos unge.
- Mulighet for å gjøre karriere er også viktig for unge. Mange håper at frivillig engasjement kan gi økt kompetanse og ha uttelling ved senere arbeidssøking (Habermann 2007).

LWF (2009) finner at langsiktige diakonale tiltak må bestå i

- i. bekreftelse og verdighet til involverte parter. Man bør tilstrebe at de som ønsker det, både «hjelper» og «hjelpetrequende» inkluderes i alle deler av tiltaket.
- ii. fokus på og fremming av rettigheter.
- iii. myndiggjøringsprosesser
- iv. medborgerskap; å få ta del i ansvaret
- v. at de diakonale tiltak skal være byggesteiner for fremtiden.

Å ha ansatt diakon har stor betydning for menighetens diakonale praksis og diakonisynt (Angell 2011). Diakonen må lede an i tiltak som øker sjansen for og ønske om frivillig

deltagelse, og sørge for ivaretagelse av frivillige. For at tiltakene skal kunne vare og ha et langsiktig perspektiv, må også kriteriene fra LWF inkluderes i arbeidet. Kun ved å la medmennesket ha eierskap over sine egne valg, og ved å treffes uten et mål om endring, men med mål om å dele en stund sammen som likeverdige mennesker, kan man oppnå likeverd og gjensidig respekt, og kun slik kan man bli kjent med sin neste (Holm og Odde 2011).

John Collins er en foregangsmann når det gjelder det kommunikativt-diakonale paradigme, og har gitt en helt ny forståelse av hva man bør legge i begrepet «diakoni». Diakoner har ansvar for å gjøre den nye tenkningen kjent i arbeidsmiljø og lokalsamfunn, og har også gjennom Bispemøtets behandling av diakonitjenesten i 2004 fått stor anerkjennelse for den nye måten å se diakoni i menighet og samfunn. Diakonen har gjennom sitt kall til å møte lidende, i Jesu eksempel gjennom ord og handling, fått en ny rolle som mellommann, «go-between». En ny autoritet ligger i yrket, og diakonen er en del av den ordinerte tjeneste, en del av menighetens lederteam. Vi oppfordres til å bruke språket i vårt arbeid med empowerment av mennesker som faller utenfor det gode fellesskapet, og har ansvar for å danne åpne fellesskap med plass til alle som kommer. Vi har fått nye metoder å bruke i arbeidet. Diakonen må være en aktiv brobygger for å sørge for at alle i menighetens team av ansatte, og alle frivillige, tenker diakonalt og bidrar til menighetsvekst. Kun ved å la diakonien gjennomsyre menighetens arbeid, vil menigheten kunne trive og vokse. Rollen som brobygger er avgjørende viktig, og må tilpasses hver enkelt utfordring i menighet og samfunn, enten lokalt eller nasjonalt. Vi kan ikke lenger møte menigheten kun i gudstjeneste søndag kl 11. Vi må være ute blant menighetens medlemmer. Vi må samarbeide med andre organisasjoner, og med kommuner. Vi må utruste frivillige til å stå i tjenesten over tid, og til å se sin verdi i å være del av åpne fellesskap. Vi må våge å tenke nytt rundt hva det innebærer å kalle fellesskapene «inkluderende», og om dette bevisst eller ubevisst skaper ekskludering. Vi må stå i de andre rom, og kjempe de marginalisertes sak. Og diakonen er utrustet til det.

6 Avslutning

Avslutningsvis vil jeg gi en oppsummering av hva jeg finner i min studie. Jeg vil deretter si noe om hvilke tanker jeg har for veien videre, både innen diakoni i Den norske kirke, og for meg i arbeid som diakon.

6.1 Oppsummering

Gjennom problemstillingen min har jeg forsøkt å sette lys på hvorfor og hvordan diakonen kan arbeide aktivt som brobygger for at kirkens fellesskap skal oppleves åpne og inkluderende. Jeg har foretatt intervjuer av frivillige i 3 ulike menigheter i samme fellesråd, samt 3 brukere av kommunens velferdssenter for mennesker som har utfordringer knyttet til rus og psykiatri. For å belyse de ulike sidene som kommer frem i intervjuene, og for å belyse temaet «inkluderende fellesskap», har jeg benyttet meg av litteraturstudier.

Den norske kirke er betegnet som Norges folkekirke. Men deltagelse i de sentrale handlinger i kirken, som dåp, konfirmasjon, vigsel og gravferd, er synkende. For å imøtekomme disse tendensene, er det viktig å arbeide fremtidsrettet, og sørge for at mennesker ønsker å komme til kirka i de ulike fasene i livet. Vi må sørge for at kirka og Guds ord er relevant også for folk i 2018. Men hvem er de «folkene» kirken skal være for? Tore Johnsen (2015) gir oss 3 ulike begreper for folk; ethnos, demos og laos. Kirkens primære folkeidentitet er å være laos, «Guds folk». Guds folk er ikke lenger begrenset til ethnos, men betegner alle døpte. Kirken skal være til for folket, for de døpte, for dens medlemmer. Selv de som kan betegnes som «believing without belonging», de som ikke er faste kirkegjengere eller en del av kjernen i folkekirken, er en del av dette laos.

Mange tar til orde for at kirken må bevege seg ut av sin komfortsone. Bonhoeffer presenterte, etter sin observasjon av kirkens likegyldighet eller også deltagelse i Hitlers nazismeregime, sin teori og tanke om at kirken bare kan være kirke om den er til for de andre. «De andre» er de som ikke hører til kirken som en institusjon eller et troende fellesskap, særlig de som betraktes som ikke troende, syndere, utenforstående – alle de som lider. Han ville forene kirken og samfunnet, og viske ut dets skille. Dette har ført med seg ny tenkning rundt kirkas

oppdrag, men har også ført til en ny dikotomi; de som er innenfor og de som er utenfor, de som skal inkludere og de som skal inkluderes (Dietrich 2005). Wyller (2006) presenterer her tanker rundt det vi kan kalle homotopien, «det normale rom», og heterotopien, «det andre rom». I heterotopien befinner de som havner utenfor samfunnets gode fellesskap seg. Diakonien skal og må være i det andre rom, og våge å tale de marginalisertes sak. Bare da får diakonien verdi, og relevans for mennesker. Som kirke må vi jobbe for at det ikke skal være skille mellom «oss, kirken», og «de utenfor». Kirken er kun et «vi». Alle mennesker er skapt i Guds bilde, og skal respekteres og støttes. Den kristne menighet er kalt for å tjene verden og samfunn, om menneskene er kristne eller ikke (Dietrich 2014). Slik må det også være for folkekirken Den norske kirke.

Norge er et land fylt med ulike religiøse samlingsplasser. Det er også noen steder i landet vårt som skiller seg ut med strenge kristne forsamlinger, mange av dem organisert under eller tett inntil Den norske kirke. Å orientere seg i dette landskapet kan være krevende. Diakonen er utrustet til og skal kunne fange opp diakonale utfordringer i lokalsamfunn, og sørge for gode samarbeid med både andre menigheter, religiøse forsamlinger og andre organisasjoner. Gjennom diakoniens ulike paradigmeskifter, har fokus alltid vært tilpasning til samfunnet. Diakonen skal ha en stemme inn i sosiale, kulturelle og politiske debatter. Han eller hun må som ansatt i Den norske kirke være oppmerksom på at alles stemmer høres, og gå inn i debatten med klare forutsetninger om at Jesu møte med mennesker, og det dobbelte kjærlighetsbud, er førende for all diakonal handling. Gjennom teologen John Collins' forskning og studier av Bibelen fikk man på 1990-tallet en ny forståelse av diakonens rolle. Den norske kirke har tatt dette til etterfølgelse, gjennom vedtak både i Bispemøtet og Kirkemøtet. Diakonen har fått en viktig rolle som budbringer, med ny autoritet og nye modeller å støtte seg til. Dette har diakonen også et ansvar for å følge opp i sin arbeidshverdag. Ett av de viktige områdene diakonen arbeider med, er inkluderende, eller åpne fellesskap. Gjennom språket vi bruker, åpner eller lukker vi for deltagelse. Å kalle fellesskap for inkluderende kan i beste fall være en unødvendig presisering av at fellesskapene våre selvsagt inkluderer, men kan også i verste fall føre til ekskludering. Diakonen har en avgjørende og relevant utdanningsbakgrunn og kompetanse til å være brobygger både mellom menighet og organisasjoner i lokalsamfunnet, mellom mennesker, og mellom menighet og ansatte.

6.2   *Veien videre*

I mine intervjuer finner jeg noen utfordringer for mitt arbeid, for diakonien, videre. Det er ikke å komme utenom at rusmisbrukere som gruppe havner utenfor samfunnet. Men både denne gruppen og de frivillige jeg har intervjuet, kommer det frem konkrete utfordringer og bekymringer for fellesskapene i menighetene. Det brukes ord som elitemenighet, klikkvesen, indre krets og kjerne. Dette er utfordringer som absolutt bør adresseres, og som det trengs et vidt tverrfaglig samarbeide for å imøtekomme på en god måte. Til en viss grad kan disse funnene overføres til andre menigheter, særlig de som har lignende geografiske og samfunnsmessige forhold. Det handler om å ivareta hele menigheten, med alle døpte som likeverdige medlemmer. Det handler om å gi frivillige nok mot og kraft til å stå i sin tjeneste. Og det handler om å bygge gode, åpne fellesskap hvor mennesker tas imot som de er. Da kan kirke og menighet bli en motkultur til prestasjonssamfunnet, som verdsetter hva man eier og har, og hva man får til i livet. Da blir både diakoni og kirke relevant i menneskers liv.

Litteraturliste

- Andersen, J. A. (2011): *Ledelsesteorier. Om ledelse skal lede til noe*. Bergen: Fagbokforlaget
- Angell, O. H. (2011): *Kva tyder diakonen for den lokale diakonien? Samanhengen mellom diakonal profil og det å ha diakon i norske kyrkjelydar*. Halvårsskrift for praktisk teologi
- Askeland, G. A. (2006): Kritisk reflekterende – mer enn å reflektere og kritisere. I: *Nordisk Sosialt arbeid, 2-2006*
- Askheim, O. P. og Starrin, B. (red) (2007): *Empowerment – i teori og praksis*. Malmö: Gleerups forlag
- Astås, R. (2000): *Kirke i vekst og virke. Allmenn og norsk kirkehistorie*. Oslo: Gyldendal norsk forlag
- Bergem, A. (2003): *Å forkynne diakonalt – å forkynne til diakoni*. Oslo: Diakonhjemmet
- Bibelen (2011)
- Bispemøtet (2004): *Diakontjenesten*, Protokollat Sak BM 32/04- Bispemøtet 25. -29. oktober 2004
- Daley, D. C., og Marlatt, G. A. (2007): *Overvinn ditt alkohol- eller rusproblem. Effektive løsningsstrategier*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Dietrich, S. (2011): Jeg tror på de helliges *fellesskap*. Teologiske refleksjoner rundt kirken som fellesskap. I: Dietrich, S., Dokka, T. S. og Hegstad, H. (2011): *Kirke nå. Den norske kirke som evangelisk-luthersk kirke*. Trondheim: Tapir akademisk forlag

- Dietrich, S. (2014a): *Mercy and Truth Are Met Together; Righteousness and Peace Have Kissed Each Other (Psalm 85:10): Biblical and Systematic Theological Perspectives on Diakonia as Advocacy and Fight for Justice*. I: Dietrich, S., Jørgensen, K., Korslien, K. K., og Nordstokke, K. (2014): *Diakonia as Christian Social Practice. An Introduction*. Oxford: Regnum Books International
- Dietrich, S. (2014b): *Reflections on Core Aspects of Diaconal Theory*. I: Dietrich, S., Jørgensen, K., Korslien, K. K., og Nordstokke, K. (2014): *Diakonia as Christian Social Practice. An Introduction*. Oxford: Regnum Books International
- Dietrich, S. (2005): *Rettferdiggjørelseslæren. Læren om en middelaldersk munks avlagte sjelekvaler, kirkelig dogme eller nøkkel til livstolkning idag?* Tidsskrift for sjelesorg 3/2005
- Eide, Ø. (2007): *Har sjelesorgens teologi sviktet det lidende menneske?* I: Tidsskrift for sjelesorg
- Flaata, S. H. (2012): *På hvilken måte er du som diakon leder i menigheten, og hvilken form for ledelse har du selv behov for? Om ledelsesutfordringer i lokalmenigheter i Den norske kirke*. i: Tidsskrift for praktisk teologi 2-2012 Luther forlag
- Fotland, R. G. (2015): *En kirke for folket. Et metodistisk perspektiv*. I: Dietrich, S, Elstad, H., Fagerli, B. og Haanes, V. L. (red) (2015): *Folkekirke nå*. Oslo: Verbum Akademisk
- Frønes, I. (2001). *Skam, skyld og ære i det moderne*. I: Wyller, T. (2001): *Skam. Perspektiver på skam, ære og skamløshet i det moderne*. Bergen: Fagbokforlaget
- Gomez, M. E. (2000): *Fastens fellesskap*. I: Sandal, M. (red) (2000): *Mer enn brød. Tekster til fastetiden*. Oslo: Verbum
- Grønmo, S. (2004): *Samfunnsvitenskapelige metoder*. Bergen: Fagbokforlaget

- Gundersen, D. (2009): *Ekklesiologi*. I: Store norske leksikon. Hentet 4. november 2015 fra <https://snl.no/ekkesiologi>
- Gudbergsen, T. (2018): *Reformationen – én stor sjælesorgsbevægelse*. Hentet fra <https://www.kristeligt-dagblad.dk/kronik/reformationen-en-stor-sjaelesorgsbevaegelse>
- Habermann, U. (2007): *En Postmoderne helgen? Om motiver til frivillighet*. København: Museum Tusulanums Forlag
- Hegstad, H. (2009): *Den virkelige kirke. Bidrag til ekklesiologien*. Trondheim: Tapir akademisk forlag
- Hegstad, H. (2011): Evangelisk-luthersk kirke i en økumenisk kontekst. I: Dietrich, S., Dokka, T. S. og Hegstad, H. (2011): *Kirke nå. Den norske kirke som evangelisk-luthersk kirke*. Trondheim: Tapir akademisk forlag
- Henriksen, J.-O. (1994): *Guds virkelighet. Kristen dogmatikk*. Oslo: Luther Forlag
- Henriksen, Ø. og Sande, A. (1995): *Rus. Fellesskap og regulering*. Otta: Kommuneforlaget
- Hilden, P. K. og Taksdal, A. (2015): *Tverrfaglig gatenært rusarbeid: Metoder 24SJU*. Oslo: Kirkens Bymisjon
- Holm, I. og Odde, H. A. (2011): *Ingen er bare det du ser*. Drammen: Z-forlag
- Håvamål. I: Holm-Olsen, L. (1987): *Edda I Gudedikt*. Oslo: J. W. Cappelens forlag
- Hvalvik, R. og Stordalen, T. (1999): *Den store fortellingen. Om Bibelens tilblivelse, innhold, bruk og betydning*. Oslo: Det norske bibelselskap

- Ingvaldsen, K. (2017): *Sentrale begrepsavklaringer og definisjoner*. Hentet fra <https://www.bergen.kommune.no/omkommunen/avdelinger/byradsavd-for-sosial-bolig-og-inkludering/9130/9132/11286/article-144928>
- Johannessen, A. og Christoffersen, L. (2010): *Introduksjon til Samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt forlag
- Johannessen, K. I. (2005): "Det diakonale paradigme" I: *Tjeneste - for andre. Etikk i diakonien, diakoni i etikken*. Oslo: Diakonhjemmet høyskole
- Johnsen, J-P. (2015): Gud vil ha folk! Folkekirke og trossamfunn i fremtidens norske kirke. I: Dietrich, S, Elstad, H., Fagerli, B. og Haanes, V. L. (red) (2015): *Folkekirke nå*. Oslo: Verbum Akademisk
- Kirkemøtet (2004): *Den norske kirkes identitet og oppdrag*. Oslo: Kirkerådet
- Kirkerådet (2011): *Diakontjenesten i kirkens tjenestemønster*. KM 9/11, Oslo: Kirkerådet
- Kirkerådet (2008): *Plan for diakoni*. Oslo: Kirkerådet
- Kirkerådet (2010): *Plan for trosopplæring. Gud gir – vi deler*. Oslo: Kirkerådet
- Kirkerådet (2000): *Retningslinjer for kateketens og diakonens gudstjenestlige funksjoner*. Rundskriv 5-2000
- Kolbeinstveit, L. (2017): *Hva er fellesskap?* Hentet fra <https://www.civita.no/politisk-ordbok/hva-er-fellesskap>
- Korslien, K. K. (2014): *Diakonia as Action: Some Perspectives on Diaconial Professional Practice*. I: Dietrich, S., Jørgensen, K., Korslien, K. K., og Nordstokke, K. (red) (2014): *Diakonia as Christian Social Practice. An Introduction*. Oxford: Regnum Books International

- Krogh, T. (2014): *Hermeneutikk. Om å forstå og fortolke*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Kuhn, T. S. (2002): *Vitenskapelige revolusjoners struktur*. Oslo: Spartacus Forlag
- Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester m.m. (helse- og omsorgstjenesteloven) 2011
- Lutheran World Federation (2009): *Diakonia in Context – Transformation, Reconciliation, Empowerment*. Genève: The Lutheran World Federation (LWF) Department for Mission and Development
- Malt, U. (2009): *Misbruk*. Hentet fra <https://sml.snl.no/misbruk>
- Mellomkirkelig råd (1997/2005): Det Lutherske Verdensforbund (LWF), og Det pavelige rådet for fremme av kristen enhet (PCPCU) *Felleserklæring og rettfærdiggjørelseslæren*. Oslo: Den norske kirke, Mellomkirkelig råd
- Nordstokke, K. (2011a): Bibelsk-historisk bakgrunn for diakontjenesten. I: Dietrich, S; Korslien, K K; Nordstokke, K (red.). *Diakonen – kall og profesjon*. Trondheim: Tapir
- Nordstokke, K. (red.) (2009): Del II: Diakoniens identitet. I: Nordstokke, K. (red): *Diakoni i kontekst: Forvandling, forsoning, myndiggjøring*. Geneva: Det lutherske verdensforbund. Norsk utgave 2010 med tillatelse fra LWF
- Nordstokke, K. (2011b): “En diakonal kirke”. I: Dietrich, S.; Dokka, T.; Hegstad, H. (red.): *Kirke nå. Den norske kirke som evangelisk-luthersk kirke*. Trondheim: Tapir
- Notaker, H. (2018): *Bibelbeltet*. Hentet fra <https://snl.no/bibelbeltet>
- Okkenhaug, B. (2002) *Når jeg ser ditt ansikt*. Oslo: Verbum forlag

- Prochazka, H., Bu, E.T., og Martinsen, E.W. (2008). Avhengighet og misbruk. I R. Bahr (red.) (2008): *Aktivitetshåndboken: Fysisk aktivitet i forebygging og behandling*. Oslo: Helsedirektoratet
- Schmidt, U. (2011): Mennesket: Avhengig og fritt. Menneskesyn i en luthersk tradisjon. I: Dietrich, S., Dokka, T. S., Hegstad, H. (red): *Kirke nå. Den norske kirke som evangelisk-luthersk kirke*. Trondheim: Tapir
- Schüssler Fiorenza, E. (1988): Waiting at table. A critical feminist theological reflection on diakonia. I: Norbert, G og Norbert, M (red) (1988). *Concilium: Diakonia. Church for others*. Edinburgh: T&T Clark.
- Simonnes, H. (2016): *En Gud for de mange. Tolv teser om hvordan kirken skal vinne folket tilbake*. Oslo: Kagge forlag
- Skjevesland, O. (2009): Barmhjertighet er handling! I: Erikstein, E. og Solbu, I. (red) (2009): *Med andre ord. En inspirasjonsbok i diakoni*. Oslo: IKO-forlaget
- Sommerfeldt, A. (2004): *Tegn til håp. Reiser i globaliseringens tid*. Oslo: Verbum
- Statistisk sentralbyrå (4. juni 2018): *Den norske kirke*. Hentet 22.10.2018 fra https://www.ssb.no/kirke_kostra
- Stålsett, S. (2000): Den enes død. I: Sandal, M (red) (2000): *Mer enn brød. Tekster til fastetiden*. Oslo: Verbum
- Sødal, H. K., Austad, T., Leer-Salvesen, P., og Oftestad, B. T. (red) (2002): *Det kristne Norge. Innføring i konfesjonskunnskap*. Kristiansand: Høyskoleforlaget AS – Norwegian academic press
- Søderlind, D. (2010): *Kristen-Norge. En oppdagelsesreise*. Oslo: Spartacus forlag AS

- Thorbjørnsrud, B. og Døving, C. A. (red) (2012): *Religiøse ledere. Makt og avmakt i norske trossamfunn*. Oslo: Universitetsforlaget

- VID vitenskapelige høyskole 2018: *Master i diakoni*. Hentet fra <https://www.vid.no/studier/diakoni-master/>

- World Council of Churches (2012): *Theological Perspectives on Diakonia in 21st Century*. Hentet fra <https://www.oikoumene.org/en/resources/documents/wcc-programmes/unity-mission-evangelism-and-spirituality/just-and-inclusive-communities/theological-perspectives-on-diakonia-in-21st-century>

- Wyller, T. (2006): Heterotopisk diakoni. Diakoni i spenningen mellom kall og profetisme. I: *Kirke, protestantisme og samfunn. Festskrift til professor dr. Ingun Montgomery*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag

- Øfsti, A. (2008): Om å ta den romantiske diskursen for gitt. Et essay om diskursiv parterapi. I: *Fokus på familien*. 4/2008

Vedlegg

Intervjuguide

Intervjuguide I

Brukere av kommunens rusomsorg

1. Informasjon om masterstudien og intervju.
  - a. Tema for samtalen
  - b. Hva svar under intervjuet skal brukes til
  - c. Taushetsplikt og indirekte identifisering/anonymisering
  - d. Informasjon om mulighet til å trekke seg
  - e. Evt spørsmål

2. Spørsmål om personens tro og tilhørighet i kirka
  - a. Fra tidlig i livet
  - b. Troens betydning i dagliglivet
  - c. Troens betydning for familieliv og tilhørighet
  - d. Mulighetene til å kunne gå i kirka ved behov; viktigheten av kirka for trosutøvelse
  - e. Inkluderende fellesskap – er jeg en del av det?

3. Spørsmål om inkluderende menighetsliv
  - a. Kort info om den norske kirke som evangelisk-luthersk kirke, om nåden alene, om at måten vi lever på og vårt engasjement i kirken ikke er avgjørende for frelse
  - b. Hvordan bruker menigheten aktivt språket for å inkludere? Brukes språket ekskluderende («kirka og rusbrukere» i motsetning til «rusbrukere i kirka»)
  - c. Hvilken betydning har inkludering i kirka for meg og min tro?

4. Avslutning
  - a. Informasjon om hvordan informasjonen brukes videre.
  - b. Evt avtale om ytterligere intervjuer

Intervjuguide frivillige i kirka I

1. Informasjon om masterstudien og intervju.
  - a. Tema for samtalen
  - b. Hva svar under intervjuet skal brukes til
  - c. Taushetsplikt og indirekte identifisering/anonymisering
  - d. Informasjon om mulighet til å trekke seg
  - e. Evt spørsmål

2. Spørsmål om personens tro og tilhørighet i kirka
  - a. Hvorfor ønsker du å være frivillig?
  - b. Har du flere frivillige verv enn i kirka? Er det noe annet som gjør at du ønsker å være frivillig i kirka ifht andre steder?
  - c. Hvilke behov har du for tilhørighet og fellesskap i kirke/lokalmenighet?
  - d. Hvordan definerer du det gode fellesskap?

3. Spørsmål om inkluderende menighetsliv
  - a. Kort info om den norske kirke som evangelisk-luthersk kirke, om nåden alene, om at måten vi lever på og vårt engasjement i kirken ikke er avgjørende for frelse
  - b. Hvordan bruker menigheten aktivt språket for å inkludere? Brukes språket ekskluderende («kirka og rusbrukere» i motsetning til «rusbrukere i kirka»)
  - c. Hvilken betydning har inkludering i kirka for deg og din tro?

4. Avslutning
  - a. Informasjon om hvordan informasjonen brukes videre.
  - b. Evt avtale om ytterligere intervjuer

Intervjuguide II – brukere av kommunens velferdssenter og frivillige.

1. Informasjon om masterstudien og intervju.
  - a. Tema for samtalen
  - b. Hva svar under intervjuet skal brukes til
  - c. Taushetsplikt og indirekte identifisering/anonymisering
  - d. Informasjon om mulighet til å trekke seg
  - e. Evt spørsmål

2. Spørsmål om personens tro og tilhørighet i kirka
  - a. Fra tidlig i livet
  - b. Troens betydning i dagliglivet
  - c. Troens betydning for familieliv og tilhørighet

3. Spørsmål om inkluderende fellesskap
  - a. Hva kjennetegner for deg gode fellesskap?
  - b. På hvilken måte er fellesskap avgjørende for mitt liv og min tro?
  - c. Hvilken betydning har inkludering i kirka for meg og min tro?

4. Avslutning
  - a. Informasjon om hvordan informasjonen brukes videre.
  - b. Evt avtale om ytterligere intervjuer